

Nr 95

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om viss ändring i statens pensionslöneförordning, m. m.; given Stockholms slott den 29 mars 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels antaga härvid fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286),
dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Hans Gustafsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändrade grunder för bestämning i vissa fall av pensionslön enligt statens pensionslöneförordning. Vidare föreslås höjning av pensionslönen för landstingsanställda provinsialläkare.

Förslag läggs också fram om att statens allmänna tjänstepensionsreglemente görs tillämpligt på personal vid Röda korsets sjukhus och vissa andra icke-statliga institutioner. Vidare läggs förslag fram om pensionsrätt eller pensionsförbättring för vissa personer. Dessutom anmäls vissa Kungl. Maj:ts beslut om pensionsrätt eller pensionsförbättring.

I propositionen föreslås vidare viss förbättring av pensioner från Enskilda järnvägarnes pensionskassa och av vissa statliga skadeståndslivräntor.

Slutligen läggs förslag fram om att kostnader i samband med skiljeförfarande i visst fall skall ersättas av statsmedel.

Förslag

till

Förordning

om ändrad lydelse av 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning
den 28 maj 1959¹ (nr 286)

Härigenom förordnas, att 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

3 §.

7 mom. Utan hinder — — — — — denna förordning.

Vid tillämpningen — — — — — eller 5 mom.

Pensionsmyndigheten äger vid tillämpningen av 6 mom. första stycket i fall som avses i andra stycket a) samma moment bestämma att pensionslönen skall överensstämma med pensionslön som skulle ha gällt vid tillämpning av statliga avlöningsgrunder.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1968.

¹ Senaste lydelse av 3 § 7 mom. se 1966:466.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 29 mars
1968.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Gustafsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *vissa pensionsfrågor m. m.* och anför.

I. Pensionslön för vissa anställningar

A. Vissa icke-statliga anställningar

Enligt 3 § 2 mom. andra stycket statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286) gäller som pensionslön för anställningar som tillhör lönegrad med flera löneklasser månadslönen i den högsta av dessa. Enligt 3 § 5 mom. förordningen gäller samma för vissa där avsedda icke-statliga anställningar.

I 3 § 6 mom. första stycket och andra stycket a) pensionslöneförordningen meddelas för vissa statliga arvodesanställningar och ej lönegradsplacerade icke-statliga anställningar särskilda regler om bestämning av pensionslön med hänsyn till framtida löneförmåner som enligt anställningsvillkoren skall utgå efter viss tids anställning. I anslutning till vad som gäller om flertalet lönegradsplacerade anställningar innebär dessa regler att pensionslönen skall bestämmas med beaktande av den lön som skall tillämpas efter längst nio år i anställningen. Den lön som får beaktas kommer härigenom att svara mot slutlönen i en lönegradsplacerad statlig eller kommunal tjänst med flera löneklasser.

Statens personalpensionsverk framhåller i en promemoria den 21 februari 1968 att en tillämpning av 3 § 6 mom. första stycket pensionslöneförordningen jämfört med andra stycket a) samma moment i vissa fall kan ge resultat som inte varit avsedda. Vid tillkomsten av dessa regler i förordningen torde de berörda icke-statliga lönesystemen inte ha inneburit att lönen efter nio års anställning hade överstigit begynnelselönen i samma anställ-
1* — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 1 saml. Nr 95*

ning i vidare mån än som varit fallet med lönen i statlig lönegradsplacerad tjänst. Beträffande vissa icke-statliga anställningar har numera enligt pensionsverket införts »befodringsstegar» som i samma anställning ger en lönehöjning efter nio år som överstiger löneklasspännvidden i de statliga och kommunala lönegraderna.

Personalpensionsverket föreslår ett tillägg till 3 § 7 mom. andra stycket pensionslöneförordningen i syfte att förebygga en förmånligare pensionslöneberäkning för avsedda anställningar än för lönegradsplacerade tjänster. Det föreslagna tillägget innebär befogenhet för pensionsmyndigheten att i avsedda fall bestämma pensionslönen i överensstämmelse med vad som skulle ha gällt vid tillämpning av statliga avlöningsgrunder. En sådan regel skulle enligt pensionsverket innebära ett formellt stöd för den tolkning som verket funnit sig böra tillämpa.

Departementschefen. Den utveckling av vissa icke-statliga lönesystem, för vilken statens personalpensionsverk har redogjort i sin promemoria, var inte förutsedd vid bestämmelsernas tillkomst. Det har uppenbarligen inte varit avsett att grunderna för pensionslönebestämning med hänsyn till sådana framtida förmåner, som har utfästs enligt avlöningsvillkoren, skulle bli i princip gynnsammare för här avsedda icke-statliga anställningar än för lönegradsplacerade anställningar. Jag anser lämpligt att detta förebyggs genom en ändring i 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning. Jag föreslår därför att till detta moment fogas en regel enligt vilken pensionsmyndigheten vid bestämmande av pensionslön i de avsedda fallen kan jämka denna med hänsyn till vad som gäller vid tillämpning av statliga avlöningsgrunder.

Inom civildepartementet har utarbetats förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning. Förslaget bör underställas riksdagen för antagande.

B. Provinsialläkare hos landstingskommuner

Genom beslut av 1961 års riksdag (prop. 181, SU 186, rskr 394) överfördes huvudmannaskapet för provinsialläkarväsendet från staten till landstingen den 1 juli 1963. Samtidigt reglerades efter vilka grunder staten skulle ge statsbidrag till landstingen för de kostnader dessa åsamkades som en följd av ändringen i huvudmannaskapet. Statsbidrag till avlöning åt landstingsanställda provinsialläkare skulle beräknas endast för det antal läkartjänster, som hade inrättats inom ramen för ett av Kungl. Maj:t fastställt högsta antal statsbidragsberättigade tjänster. Vidare skulle statens allmänna tjänstepensionsreglemente den 28 maj 1959 (nr 287) — SPR — som tidigare gällde för provinsialläkarna i deras egenskap av statstjänstemän tillämpas på dem även efter övergången till landstingstjänst.

Löne- och anställningsvillkoren för landstingsanställda provinsialläkare

regleras enligt en tjänsteförteckning m. m. för provinsialläkare som har tillkommit efter förhandlingar mellan Svenska landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund. Enligt förteckningen i dess lydelse fr. o. m. den 1 juli 1967 äger dessa läkare uppbära lön enligt lönegrad KA 24 (svarar mot statliga lönegraden A 24) och åtnjuter dessutom inkomster i form av ersättningar enligt taxa och i vissa fall även lönetillägg.

Pensionslönen för de landstingsanställda provinsialläkarna beräknas efter lönegrad A 25. Detta följer av föreskrift i bilagan till statens pensionslöneförordning. Staten svarar helt för pensionskostnaderna.

Svenska landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund har i gemensam skrivelse den 23 oktober 1967 tagit upp frågan om ändrad pensionslön för de landstingsanställda provinsialläkarna. Av skrivelsen framgår att frågan behandlats vid förhandlingar mellan förbunden om dessa läkares löne- och anställningsvillkor fr. o. m. den 1 juli 1967. I skrivelsen anförs vidare.

Problemet gäller närmast huruvida den gällande pensionslönen kan anses vara tillräcklig med hänsyn till att provinsialläkartjänsterna får betraktas som sluttjänster och att befattningshavarnas samlade inkomster på grund av tjänsten väsentligt överstiger slutlönen i lönegrad A 25. Resultatet av förhandlingarna i denna del blev att parterna enades om att i gemensam framställning till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i nu gällande pensionsbestämmelser att pensionslönen för provinsialläkarna kommer att utgöra lönegrad KA 30.

Under hänvisning till det som anförts har de båda förbunden begärt att pensionslönen för landstingsanställda provinsialläkare skall beräknas efter lönegrad KA 30 (svarar mot statliga lönegraden A 30) fr. o. m. den 1 juli 1967.

Departementschefen. Riksdagen har bemyndigat Kungl. Maj:t (1968:1 bil. 7 s. 171, SU 5, rskr 5) att godkänna överenskommelse den 14 november 1967 mellan statens förhandlingsnämnd och Svenska landstingsförbundet om avlösning av statsbidraget till provinsialläkarväsendet m. m. Enligt överenskommelsen skall statsbidraget till avlöning åt provinsialläkare m. m. upphöra fr. o. m. den 1 januari 1968. Landstingen erhåller härvid kompensation för bortfallet av statsbidraget enligt grunder som anges i propositionen.

I protokoll till överenskommelsen finns en anteckning enligt vilken parterna är ense om att omedelbart ta upp förhandlingar om finansieringen av och formerna för de landstingsanställda provinsialläkarnas pensionering. I och för sig kan det anses tveksamt om man i detta läge bör besluta om en inte oväsentlig höjning av det statsbidrag som staten genom tillämpning av SPR indirekt ger till kostnaderna för pensionering av dessa provinsialläkare. Emellertid kom landstingsförbundet och läkarförbundet redan i juni 1967 överens om att hos Kungl. Maj:t göra framställning om den nu aktuella pensionslönehöjningen. Enligt vad som upplysts är denna vidare att anse

som ett väsentligt led i den mellan parterna samtidigt träffade överenskommelsen om läkarnas löne- och anställningsvillkor fr. o. m. den 1 juli 1967. Jag vill därför inte motsätta mig att den begärda pensionslönehöjningen genomförs. Den höjda pensionslönen bör emellertid inte som åsyftats avvägas efter kommunal lönegrad utan i stället anknytas till den motsvarande statliga lönegraden A 30. Höjningen bör i princip gälla fr. o. m. den 1 juli 1967.

För att genomföra vad jag nu har förordat behövs sådan ändring i bilagan till statens pensionslöneförordning, att pensionslönen för landstingsanställd provinsialläkare bestäms att motsvara lönegrad A 30. Ändringen bör träda i kraft den 1 juli 1968 och göras retroaktivt tillämplig fr. o. m. den 1 juli 1967.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande till ifrågavarande ändring.

II. Pensionering av personal vid vissa institutioner m. m.

A. Röda korsets sjukhus

Stiftelsen Rödakorshemmet är huvudman för Röda korsets sjukhus i Stockholm. Sjukhuset var tidigare helt privat och åtnjöt inte bidrag från vare sig stat eller kommun. Sjukhuset mottog enligt dåvarande ordning patienter för såväl kirurgisk som invärtes medicinsk behandling. Vårdavgifterna fastställdes av stiftelsens styrelse. Sjukhusets upptagningsområde var formellt inte begränsat till viss del av riket, men reellt torde övervägande antalet patienter ha haft sin hemort i Stockholm eller stadens närhet.

Kungl. Maj:t godkände den 30 september 1966 ett avtal som hade träffats mellan direktionen för karolinska sjukhuset och styrelsen för stiftelsen Rödakorshemmet om samarbete för drift av Röda korsets sjukhus. Avtalet, som trädde i kraft den 15 januari 1967 och i princip gäller under tio år, bygger på förutsättningen att vederbörande sjukvårdshuvudmän garanterar full täckning av kostnaderna för driften av sjukhuset.

Enligt avtalet upplåts omkring 14 vårdplatser m. m. för käkortopedisk vård och omkring 70 eftervårdsplatser samt erforderliga behandlings- och undersökningsenheter m. m. Eftersom direktionen för karolinska sjukhuset redan tidigare disponerade vissa lokalutrymmen inom Röda korsets sjukhus, kommer efter avtalets ikraftträdande i princip hela sjukhuset att stå till direktionens förfogande. Lokalutrymmen skall dock kunna disponeras för viss kursverksamhet av överstyrelsen för Röda korset, i den mån de inte behöver utnyttjas av direktionen.

Driftkostnaderna för sjukvården bestrids i första hand av direktionen. I driftkostnaderna inräknas bl. a. avlöningar samt avgifter för allmän tilläggspension och andra socialförsäkringsförmåner.

Stockholms stads sjukvårdsstyrelse och Stockholms läns landstings för-

valtningsutskott har bifallit framställningar om att direktionens självkostnad för verksamheten i de lokaler som upplåtits genom avtalet skall täckas av vederbörande sjukvårdshuvudmän.

De läkare och tandläkare som tjänstgör vid Röda korsets sjukhus är anställda av direktionen och underkastade statliga avlönings- och pensionsbestämmelser. Återstående personal, omkring 125 personer, anställs och avlönas alltjämt av styrelsen för stiftelsen Rödakorshemmet.

Löne- och anställningsvillkoren för undersköterskor, ekonomibiträden m. fl. regleras enligt det kollektivavtal för sådan personal som gäller för flertalet privata sjukhus och anstalter i Stockholm. För återstående personal, huvudsakligen sjuksköterskor och tjänstemän med administrativa uppgifter, tillämpas ett särskilt avlönings- och tjänstereglemente.

De som är anställda enligt nyssnämnda kollektivavtal omfattas av ett för dem avsett särskilt pensionsreglemente med väsentligen samma tillämpningsområde som kollektivavtalet. Dessutom finns ett mindre antal anställda med personlig pensionsrätt enligt SPR eller pensionsrätt på grund av delaktighet i en pensionsstiftelse som har bildats för ändamålet. Övriga anställda har inte pensionsrätt.

Stiftelsen Rödakorshemmet har i skrivelse den 28 november 1966 tagit upp frågan om statlig pensionsrätt åt personalen vid Röda korsets sjukhus. Stiftelsen framhåller att Röda korsets sjukhus genom det träffade avtalet kommer att vara ett icke-statligt företag som är nära anslutet till en statlig institution och helt finansierat av denna. Betingelserna för att sjukhusets personal skall kunna anslutas till SPR är enligt stiftelsen härigenom uppfyllda. En sådan anslutning är av stor vikt för sjukhusets verksamhet. För att personalen skall utnyttjas på bästa sätt och beredas en så allsidig utbildning som möjligt, kommer sjuksköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter m. fl. att under längre eller kortare tider placeras om mellan karolinska sjukhuset och Röda korsets sjukhus. En förutsättning härför torde dock vara att samma pensionsbestämmelser gäller för de båda sjukhusens anställda.

På de skäl som sålunda anförts hemställer stiftelsen om tillämpning av SPR på sjukhusets anställda enligt samma grunder som gäller för personalen vid karolinska sjukhuset.

Statens personalpensionsverk, som hörts i ärendet, framhåller att starka skäl talar för att all personal inom den verksamhet som avses i förenämnda avtal omfattas av samma pensionsanordning som personalen vid karolinska sjukhuset. Härvid förutsätter pensionsverket att hittillsvarande »enskilda pensioneringsgrunder» — oavsett om de regleras av stadgar eller kollektivavtal eller på annat sätt — inte får tillämpas efter inordnandet i den statliga pensioneringen. Med hänsyn till de förutsatta grunderna för finansiering av verksamheten vid Röda korsets sjukhus och till de särskilda pensionsavgifternas konstruktion synes det inte vara lämpligt att tillämpa be-

stämmelserna om sådana avgifter i detta fall. Vilken hänsyn som skall tas till SPR-pensionskostnaderna för sjukhusets personal vid fördelningen av det ekonomiska ansvaret mellan vederbörande sjukvårdshuvudmän bör enligt pensionsverket avgöras på samma sätt som för personalen vid karolinska sjukhuset.

Personalpensionsverket framhåller vidare att Kungl. Maj:t enligt punkt V f) bilagan till SPR får besluta att sjukhuspersonalen inordnas under reglementet. Enligt denna föreskrift i nuvarande utformning skall särskilda pensionsavgifter utgå. Eftersom pensionsverket finner det önskvärt att den nuvarande avgiftspensioneringen avvecklas i fall då den väsentligen är av enbart formell natur, anser verket att avgifter inte bör tas ut för sjukhuspersonalens pensionering.

Departementschefen. I likhet med personalpensionsverket anser jag att den personal som omfattas av samarbetsavtalet mellan direktionen för karolinska sjukhuset och styrelsen för stiftelsen Rödakorshemmet bör inordnas i SPR-pensioneringen. Frågan härom behöver underställas riksdagen endast om, som föreslagits, nuvarande villkor om särskilda pensionsavgifter till personalpensionsverket skall upphävas. Dessa avgifter anses i genomsnitt för stora och delvis ganska olikartade grupper motsvara i princip halva kostnaden för pensioneringen. Anordningen med sådana avgifter innebär alltså schablonmässigt en hälftendelning av pensionskostnaderna mellan staten och huvudmannen. Avgiftssystemet är administrativt betungande och hör inte användas när kostnadstäckning kan ordnas på enklare sätt. Anordningen med pensionsavgifter synes mig i förevarande fall vara utan saklig betydelse och enbart ägnad att verka komplicerande. På grund härav förordar jag att särskilda avgifter inte tas ut. Jag förutsätter härvid att de icke-statliga sjukvårdshuvudmännens bidrag täcker in kostnaderna för pensioneringen efter samma grunder som övriga driftkostnader. Deras kostnadsbidrag bör alltså beräknas på grundval av de övriga driftkostnaderna ökade med beräknade personalpensionskostnader. Sist avsedda kostnader kan f. n. uppskattas till 15 % av lönesumman. Pensionskostnaderna för personal med personlig pensionsrätt svarar emellertid staten ensam för. Lönen för sådan personal bör alltså inte tas med i beräkningen när pensionskostnaderna bestäms. Ett belopp som svarar mot de beräknade årliga kostnaderna för den nu avsedda pensioneringen bör inbetalas till statsverket och tillgodoföras inkomsttjälten Övriga diverse inkomster.

Vid anslutning till SPR av här avsedd personal uppkommer vissa frågor om samordning med icke-statliga pensionsförmåner som inte omfattas av nuvarande samordningsbestämmelser. Detta gäller sådan anställning före avtalets ikraftträdande som varken nu eller efter anslutningen utgör anställning av sådant slag som avses i SPR. Ifrågavarande spörsmål berör såväl tillgodoräkning av tjänstår m. m. som överföring av pensionsmedel

från tidigare pensionsorgan. Regleringen härav bör ankomma på Kungl. Maj:t i samband med den närmare utformningen av de föreskrifter som erfordras i övrigt.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

B. Apelvikens kustsanatorium m. fl. inrättningar

Inom vissa grenar av hälso- och sjukvården fanns t. o. m. den 31 december 1966 ett antal olika statsbidrag, som utgick både till uppförande och drift av vissa sjukvårdsanstalter och till öppen sjukvård och förebyggande hälsovård. Enligt beslut vid 1967 års riksdag (prop. 1 bil. 7 s. 138, SU 5, rskr 5) har flertalet av dessa statsbidrag avlösts av ett enhetligt statsbidrag som utbetalas till landsting och storstäder för vart och ett av åren 1967—1971. Bidraget är beräknat att motsvara de bidragsbelopp sjukvårdshuvudmännen skulle ha erhållit för nämnda år om förut gällande regler hade tillämpats. Bidraget fördelas mellan huvudmännen på grundval av den procentuella andel som dessa genomsnittligt har haft i utbetalade bidrag under budgetåren 1962/63—1966/67.

Avlösningen av de särskilda statsbidragen medför i vissa fall att SPR enligt sin ordalydelse inte längre är tillämpligt. I dessa fall gäller som förutsättning för pensionsrätten att statsbidrag utgår till vederbörande institution eller verksamhet. Enligt SPR i dess nuvarande lydelse finns sådan föreskrift endast beträffande anställda vid Apelvikens kustsanatorium. Frågan har emellertid betydelse också för vissa grupper icke-statsanställda med personlig pensionsrätt som är grundad på reglementet i dess lydelse den 30 juni 1963. Härvid åsyftas närmast barnmorskor, sjuksköterskor, husmödrar, föreståndare och sjukgymnaster med sysselsättning inom den verksamhet som tidigare erhöi direkt statsbidrag.

Departementschefen. Att genomförandet av den förenklade statsbidragsgivningen skulle medföra ändringar i pensionssystemets tillämpningsområde har inte varit avsett. Jag anser därför att pensionsbestämmelserna bör ändras så att det inte längre är någon tvekan om att de avsedda personalgrupperna har pensionsrätt även om direkt statsbidrag inte utgår.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att sanatorier som tillhör Konung Oscar II:s jubileumsfond numera benämns sjukhus. Också på grund av denna ändrade benämning behövs viss ändring i pensionsbestämmelserna.

Jag förordar att bilagan till SPR ändras så att reglementet fortfarande blir tillämpligt på anställningar vid Apelvikens kustsanatorium och vid sjukhus som tillhör jubileumsfonden. De föreskrifter som behövs för den tidigare nämnda personalen med personlig pensionsrätt enligt SPR bör meddelas i särskild ordning.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra avsedda ändringar i bilagan till SPR.

C. Föreningen Norrbottens länsteater

Föreningen Norrbottens länsteater har som ändamål att med fast ensemble och på annat sätt driva eller organisera konstnärlig teaterverksamhet i Norrbottens län. Föreningens styrelse utgörs av elva ledamöter, av vilka Norrbottens läns landsting och Luleå stad vardera utser tre medan de övriga väljs vid föreningens årsmöte.

Verksamheten vid Norrbottens länsteater började spelåret 1967/68. Statsbidrag utgår från anslaget till bidrag till stadsteatrar och därmed likställda teatrar enligt samma grunder som för de övriga teatrar som får bidrag ur detta anslag. Bidrag utgår med belopp som svarar mot 55 % av de totala kostnaderna för löner, arbetsgivaravgifter enligt lagen om allmän försäkring och avgifter för yrkesskade- och grupplivförsäkring. För budgetåret 1968/69 har som bidrag till verksamheten vid teatern anvisats ett anslag av 566 500 kr. Härtill kommer ett särskilt bidrag med 100 000 kr. som är avsett för länsteaterns turnéverksamhet.

Norrbottens läns landsting och Luleå stad svarar tillsammans med vissa andra intressenter för kostnaderna för verksamheten till den del dessa inte bestrids av statsmedel eller inkomster av verksamheten.

Teaterns fast anställda personal uppgår f. n. till 18 personer, av vilka alla utom en är heltidsanställda. Dessutom finns ett tjugotal tillfälligt anställda. En viss personalökning beräknas ske den 1 juli 1968.

Löneförmånerna för teaterns personal regleras enligt det avtal mellan Teatrarnas riksförbund och Svenska teaterförbundet som gäller för de statsunderstödda stadsteatrarna.

Styrelsen för föreningen Norrbottens länsteater har i skrivelse den 1 juni 1967 begärt att den fast anställda personalen vid Norrbottens länsteater ansluts till den statliga personalpensioneringen.

Statens personalpensionsverk, som hörts i ärendet, anser att personalen vid Norrbottens länsteater i pensionshänseende bör likställas med personalen vid de stadsteatrar som är inordnade under SPR. Norrbottensteatern bör därför tas in i bilagan till SPR under punkt XV med samma särbestämmer om teaterns olika grupper av anställningar som gäller för stadsteatrarna. Som särskild förutsättning för reglementets tillämpning kommer därmed att gälla bl. a. att Norrbottens läns landsting och Luleå stad ställer den garanti för huvudmannens bidrag till pensioneringen, som pensionsverket godkänner.

Personalpensionsverket framhåller avslutningsvis att också annan personal än den som har fast anställning under vissa förutsättningar kan få

pensionsrätt enligt SPR, om pensioneringen ordnas enligt de grunder som gäller för de statsunderstödda stadsteatrarna.

Departementschefen. Norrbottens länsteater har i statsbidragshänseende och även i övrigt ställning som stadsteater. Med hänsyn härtill finner jag det naturligt att teaterns personal får sin pensionsfråga löst på samma sätt som personalen vid stadsteatrarna och därmed likställda teatrar. Härigenom tillgodoses också önskemålet om ett enhetligt pensionssystem, som förbättrar teaterns möjligheter att vid anställande av skådespelare m. fl. hävda sig i konkurrensen med andra teatrar.

Jag förordar att personalen vid Norrbottens länsteater inordnas under SPR på samma villkor som gäller för personalen vid de statsunderstödda stadsteatrarna. Reglementets tillämpning på korttidsanställd personal bör dock tills vidare vara beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Som särskild förutsättning för SPR:s tillämpning bör gälla att Norrbottens läns lands- ting och Luleå stad ställer garanti för huvudmannens bidrag till pensioneringen.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

D. Institutet för rikskonserter

I prop. 1968: 45 föreslås att den rikskonsertverksamhet, som sedan år 1963 har bedrivits på försök, skall byggas ut i reguljära former fr. o. m. den 1 juli 1968. Den centrala delen av rikskonsertverksamheten avses bli organiserad i form av en stiftelse, Stiftelsen Institutet för rikskonserter.

Vidare föreslås att rikskonsertverksamheten i huvudsak skall finansieras av statsmedel. Härvid har förutsatts att personalen vid institutet och de intendentur med regionala producentuppgifter som knyts till verksamheten bereds pensionsrätt enligt SPR.

Departementschefen. Jag föreslår att SPR får tillämpas på institutets personal och nämnda intendentur. Några särskilda avgifter till statens personalpensionsverk bör inte utgå. Ett belopp som svarar mot den beräknade årliga kostnaden för pensioneringen bör i stället inbetalas till statsverket och tillgodoföras inkomsttiteln Övriga diverse inkomster.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

E. Svenska utlandsskolor

I prop. 1968: 67 läggs fram förslag om statligt stöd till främst svenska utlandsskolor.

För att kvalificerade lärare skall kunna anställas vid dessa skolor föreslås att höjt statsbidrag skall utgå till deras löner. Det är vidare avsett att de skall åtnjuta pensionsrätt enligt SPR mot att huvudmannen svarar för hela kostnaden för pensioneringen. Statsbidrag har beräknats även för detta ändamål.

Departementschefen. F. n. är SPR i viss utsträckning tillämpligt på lärare vid svenska skolor i utlandet. Frågan om deras pensionsrätt skulle alltså i och för sig inte behöva underställas riksdagen. De bestämmelser som reglerar pensionsrätten innebär emellertid att särskilda avgifter skall utgå till statens personalpensionsverk. Av skäl som jag anfört vid behandlingen av frågan om pensionering av personal vid Röda korsets sjukhus bör avgiftssystemet inte användas när kostnaderna kan täckas på enklare sätt. Jag föreslår att kravet på avgifter slopas även här. Ett belopp som svarar mot den beräknade årliga kostnaden för pensioneringen bör i stället inbetalas till statsverket och tillgodoföras inkomstiteln Övriga diverse inkomster.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

F. Skolenheter för vuxenutbildning

Enligt beslut av 1967 års riksdag (prop. 85, SU 117, rskr 277) skall kommunal gymnasial vuxenutbildning fr. o. m. budgetåret 1968/69 motsvara utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan. Normalt skall vuxenutbildningen ingå i skolenhet för ungdomsutbildning. Rektor för sådan skolenhet blir i så fall rektor även för vuxenutbildningen. Särskild skolenhet för den kommunala vuxenutbildningen enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan och gymnasiet får inrättas om dess ämneskurser beräknas varaktigt motsvara minst 16 poäng. Härvid beräknas en poäng för varje påbörjat 550-tal lektioner.

Vid särskild skolenhet för den kommunala vuxenutbildningen skall finnas en ordinarie tjänst som rektor. För sådan rektorstjänst gäller avtal den 25 april 1967 mellan statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer om anställnings- och arbetsvillkor för vissa tjänstemän inom undervisningsväsendet.

Departementschefen. I likhet med vad som gäller för rektorer vid kommunala gymnasier och grundskolor bör rektor vid kommunal skolenhet för vuxenutbildning anslutas till SPR.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

G. Tyska församlingen i Göteborg

I skilda sammanhang har fråga aktualiserats om tillämpning av statliga pensionsbestämmelser på tjänsten som kyrkoherde i tyska församlingen i Göteborg.

Församlingen är icke-territoriell och räknas till de nationella församlingarna.

År 1883 blev församlingen delaktig i Göteborgs kyrkliga samfällighet. Församlingens tillgångar överlämnades därvid till den kassa som är gemensam för de territoriella församlingarna i Göteborg. Kassan skulle i gengäld för framtiden betala församlingens utgifter. Delaktigheten i samfälligheten innebär alltså fullständig ekonomisk integration.

Den nuvarande kyrkoherden Hermann Kiesow är född den 22 januari 1907 och har tjänstgjort i församlingen sedan oktober 1933.

Lönen i kyrkoherdetjänsten är numera statligt reglerad enligt kollektivavtal som har tillkommit under medverkan av statens avtalsverk. Kyrkoherden åtnjuter lön som svarar mot lönen i löneklass A 28 och förmåner i övrigt som enligt AST tillkommer kyrkoherde i lönegrad A₀ 25 med stationering inom landet.

Kyrkoherdetjänsten är inte förenad med pensionsrätt. Varken 1910 års lag om emeritilöner för präster eller 1951 års tjänstepensionsreglemente för präster kunde tillämpas på prästerlig tjänst i icke-territoriell församling. För att SPR skall tillämpas på sådan tjänst förutsätts enligt föreskrift i bilagan till reglementet särskilt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Sådant beslut har inte meddelats.

Kiesow har utnyttjat den möjlighet till anslutning till prästerskapets änke- och pupillkassa som har funnits tidigare. När prästerskapets familjepensionering moderniserades år 1942 och staten i samband därmed övertog kassan, blev Kiesow i likhet med övriga präster i de icke-territoriella församlingarna underkastad bestämmelser av principiellt samma slag som föreskrifterna i det reglemente som dessförinnan gällde för kassan. Kiesows anslutning till änke- och pupillkassan medför rätt till pension för hans eventuella efterlevande.

Kiesow har i skrivelse den 19 januari 1962 anhållit att han i pensionshänseende m. m. skall likställas med präst i territoriellt pastorat. *Domkapitlet i Göteborg* och *kammarkollegiet* förordade i yttranden över ansökningen att kyrkoherdetjänstens pensionsförhållanden skulle utredas.

Även *kyrkorådet i tyska församlingen i Göteborg* har i skrivelse den 8 mars 1965 upptagit frågan om bl. a. Kiesows pensionsförmåner.

De båda skrivelserna har överlämnats till *utredningen om de nationella kyrkoförsamlingarna* som i betänkande den 18 juli 1966 (Stencil E 1966: 6) förordat att löne- och pensionsförhållandena regleras för kyrkoherdetjänsten.

Kiesow har härefter i skrivelse den 15 juni 1967 tagit upp sin pensions-

fråga närmast i syfte att få räkna tjänstår för tidigare anställningstid i sådan omfattning att han blir berättigad till hel pension.

I samband med att domkapitlet i Göteborg och kammarkollegiet förordade en utredning om kyrkoherdetjänsten i tyska församlingen i Göteborg, uttalade de att också frågan om pensionsvillkoren för kyrkoherdetjänsterna i finska och tyska församlingarna i Stockholm borde beaktas i sammanhanget. Utredningen om de nationella kyrkoförsamlingarna anför i sitt betänkande att frågans avgörande torde bero av en eventuell framtida anslutning av församlingarna till Stockholms kyrkliga samfällighet. Utredningen säger sig härvid ha beaktat att dessa församlingar själva bestämmer löneförmånerna för sina anställda präster och att deras ekonomi är skild från de territoriella församlingarnas.

Statens personalpensionsverk framhåller i yttrande över Kiesows senaste skrivelse att frågan om statlig pensionsrätt för kyrkoherdetjänsten i den tyska församlingen i Göteborg med hänsyn till olikheterna i organisatoriskt och ekonomiskt hänseende synes kunna tas upp utan samband med motsvarande frågor om kyrkoherdetjänsterna i de båda icke-territoriella församlingarna i Stockholm. Härvid har pensionsverket särskilt beaktat att de sistnämnda församlingarna till skillnad från Göteborgsförsamlingen har sin ekonomi skild från de territoriella församlingarnas.

I anslutning till den föreskrift om prästtjänst i icke-territoriell församling som finns intagen i bilagan till SPR framhåller personalpensionsverket att det vid reglementets tillkomst synes ha förutsetts att sådan tjänst genom framtida beslut skulle kunna anslutas till reglementet. Enligt pensionsverket har det förutsatts att ett sådant beslut skall avse en pensionering utan avgiftsplikt på samma sätt som gäller för pensioneringen av prästerskapet i territoriella pastorat.

Personalpensionsverket finner frågan nu närmast gälla om det finns förutsättningar för ett beslut om pensionsrätt enligt SPR för tjänsten som kyrkoherde i församlingen i Göteborg. Såvitt pensionsverket kan bedöma talar övervägande skäl för en sådan pensionsrätt. Verket beaktar härvid särskilt att Göteborgs kyrkliga samfällighet har övertagit ansvaret för avlöning vid tjänsten och att avlöningsförhållandena vid denna har ordnats under medverkan av statens avtalsverk som om det vore fråga om en kyrkoherdetjänst i territoriell församling. När tjänsten ansluts till SPR bör enligt pensionsverket den nuvarande innehavarens tidigare tjänstgöring i församlingen få tillgodoräknas som tjänstår för pension enligt grunder som pensionsverket har angett.

Personalpensionsverket erinrar i sammanhanget om att änka efter präst i församlingen enligt äldre privilegier får åtnjuta fri bostad (prästänkesäte) på Göteborgs kyrkliga samfällighets bekostnad. Som förutsättning för att den avsedda pensionsregleringen skall gälla i familjepensionshänseende bör enligt pensionsverket föreskrivas att Kiesow avstår från rätten

till prästänkesäte. Han skall eljest i sådant hänseende kvarstå på de äldre bestämmelserna.

Departementschefen. Som statens personalpensionsverk har framhållit, förutsågs vid tillkomsten av SPR att prästtjänst i icke-territoriell församling genom framtida beslut skulle kunna anslutas till reglementet. Frågan om sådant beslut är nu aktuell främst vad beträffar tjänsten som kyrkoherde i tyska församlingen i Göteborg. Även pensionsfrågan för motsvarande tjänster i de finska och tyska församlingarna i Stockholm har emellertid berörts i ärendet.

Nuvarande innehavaren av kyrkoherdetjänsten i Göteborg, Hermann Kiesow, har tjänstgjort där i mer än 34 år och har inte rätt till andra pensionsförmåner än pension för eventuella efterlevande.

Avlöningvillkoren för kyrkoherdetjänsten i församlingen i Göteborg är statligt reglerade och kostnaderna för avlöningen bestrids i samma ordning som beträffande kyrkoherdetjänst i territoriell församling. Med hänsyn härtill anser jag att tjänsten bör anslutas till SPR. Jag utgår från att pensionsrätten regleras på samma sätt som för prästerlig tjänst i territoriell församling och att pensionsförmånerna alltså skall utgå ur kyrkofonden. Den nuvarande innehavaren av tjänsten, Kiesow, bör emellertid inte beredas rätt till familjepensionsförmåner för efterlevande, om han inte avstår från rätten till prästänkesäte. Att pröva frågan om retroaktiv tjänstårsberäkning för Kiesow ankommer på Kungl. Maj:t.

Finska och tyska församlingarna i Stockholm bestämmer själva löneförmånerna för sina anställda präster och svarar också själva för kostnaderna för deras avlöande. Under sådana förhållanden kan jag inte anse att det finns förutsättningar för tillämpning av SPR på dessa tjänster. Om det framdeles kan bli aktuellt med ett ändrat ställningstagande i denna fråga får bli beroende av en eventuell framtida anslutning av de båda församlingarna till Stockholms kyrkliga samfällighet och av utformningen av de villkor som anslutningen grundas på.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget om tillämpning av SPR på kyrkoherdetjänsten i tyska församlingen i Göteborg. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

H. Svenska kyrkans diakoninämnd

Svenska kyrkans diakoninämnd inrättades av Kungl. Maj:t på förslag av kyrkomötet och trädde i funktion den 1 januari 1965. Nämnden övertog huvuddelen av sina arbetsuppgifter från Diakonins centrala råd som samtidigt upphörde med sin verksamhet.

Diakoninämnden består av ärkebiskopen som ordförande och ytterligare sex ledamöter som utses av kyrkomötet. Nämnden är diakonins officiella

organ inom svenska kyrkan och därmed också centralorgan för diakoniansstalter, diakoniföreningar och stadsmissioner som är anslutna till nämnden. Huvuduppgiften för nämnden är att främja svenska kyrkans diakoni. För sin verksamhet åtnjuter nämnden kontinuerligt en rikskollekt som nämnden förvaltar själv.

Diakoninämnden får inom ramen för tillgängliga medel anställa en sekreterare och, i mån av behov, annan personal. Sekreteraren, som enligt beslut av nämnden skall vara präst i svenska kyrkan och benämnas generalsekreterare, har till uppgift att förestå nämndens kansli.

Enligt beslut av diakoninämndens arbetsutskott är sekreterartjänsten placerad i lönegrad A 28 och förenad med den rätt till semester som tillkommer statstjänsteman i nämnda lönegrad. Tjänsten är inte förenad med pensionsrätt enligt SPR.

Nämnden har i skrivelser den 21 januari 1965 och den 28 november 1967 ansökt om statlig pensionsrätt för tjänsten som sekreterare (generalsekreterare) i nämnden fr. o. m. den 1 januari 1965.

Statens personalpensionsverk, som hörts i ärendet, erinrar om att 1959 års SPA-utredning i betänkande år 1962 (stencil) uttalade att anställningar inom kyrkoväsendet som ej var statligt reglerade tills vidare inte borde få anslutas till SPR i avvaktan på resultatet av utredningen om förhållandet mellan staten och svenska kyrkan. Redan anslutningsbara sådana anställningar borde däremot fortfarande tillhöra reglementets tillämpningsområde. Utredningens förslag underställdes riksdagen genom prop. 1963: 92 ang. nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke-statliga grupper m. m. I propositionen gjordes inte några invändningar mot utredningens principiella synpunkter på omfattningen av den statliga personalpensioneringen inom kyrkoväsendets område. Riksdagen lämnade de i propositionen framlagda förslagen utan erinran (SU 1963: 82, rskr 197).

Personalpensionsverket anser sig inte ha underlag för att bedöma om det nu finns skäl för annan ståndpunkt i den aktualiserade anslutningsfrågan än den förut redovisade. På grund härav och med hänsyn till SPA-utredningens uttalande att nyanslutningsärenden bör beredas i den ordning som brukar tillämpas beträffande statsbidragsfrågor, finner sig pensionsverket inte böra uttala någon åsikt i frågan om SPR-anslutning bör medges.

Personalpensionsverket nämner i anslutning härtill att en förutvarande generalsekreterare, som under lång tid varit ledig från pensionsberättigande prästerlig anställning för att tjänstgöra som sekreterare vid Diakoniens centrala råd och senare i diakoninämnden, inte kan i pensionshänseende tillgodoräknas ledighetstiden emedan han i sin egenskap av sekreterare inte varit underkastad SPR.

Departementschefen. Jag ansluter mig i princip till uppfattningen att anställning inom kyrkoväsendet, som inte är statligt reglerad, f. n. inte bör

föras in under den statliga personalpensioneringen i avvaktan på att ställning tas till frågan om de framtida relationerna mellan staten och svenska kyrkan.

Statliga pensionsbestämmelser äger emellertid sedan länge tillämpning på direktor och sekreterare hos svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete, sekreterare hos svenska kyrkans missionsstyrelse eller svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, föreståndare för och biträdande pastor vid vissa diakonianstalter samt föreståndaren för Stockholms stadsmission. Svenska kyrkans diakoninämnd får i väsentliga avseenden anses vara jämförbar med de först nämnda institutionerna och den är vidare centralorgan för avsedda diakonianstalter och för stadsmissionen. Anförda omständigheter talar i och för sig för att tjänsten som sekreterare hos nämnden också blir underkastad SPR. Härtill kommer att nämndens sekreterare förutsätts skola vara präst i svenska kyrkan och, om förevarande pensionsfråga ej löses, vid övergång från statligt reglerad prästerlig tjänst till sekreterartjänsten förlorar den rätt till pension som annars finns. Även om han medges tjänstledighet från prästtjänst, försämras normalt hans pensionsituation eftersom ledighetstiden i detta fall inte tillgodoräknas som tjänstår i pensionshänseende.

Mot bakgrund av dessa förhållanden anser jag mig kunna förorda att anställningen som sekreterare (generalsekreterare) vid svenska kyrkans diakoninämnd ansluts till SPR. Anslutningen bör ske på samma villkor som gäller för de icke statligt reglerade anställningar inom kyrkoväsendet som upptas under punkten VIII d) i bilagan till reglementet.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

III. Pensionsrätt för vissa personer

A. Biträdande rektorn vid sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet Linnéa Marcus

Sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet började sin verksamhet den 1 juli 1953. Verksamheten syftar främst till att utbilda föreståndare som skall tjänstgöra såväl vid barnhem, utom spädbarns- och mödrahem, som vid vissa andra anstalter för barnavård.

Skolöverstyrelsen är tillsynsmyndighet för seminariet. Huvudman för verksamheten är Allmänna barnhuset som alltså har att svara för utbildningen. Frågan om huvudmannaskapet för seminariet är f. n. under utredning (jfr prop. 1965: 1 bil. 10 s. 292).

T. o. m. den 30 juni 1965 lämnade staten bidrag till i princip hälften av seminariets kostnader. Kostnaderna för stipendier har dock helt bestritts av

statsmedel sedan verksamheten började. För de återstående kostnaderna svarade Allmänna barnhuset. I avvaktan på att frågan om huvudmannskapet slutligt löses svarar staten fr. o. m. den 1 juli 1965 för hela driftkostnaden.

Verksamheten vid seminariet leds av en rektor med arvode som svarar mot lön enligt lönegrad A 28 och vissa förmåner i övrigt som tillkommer tjänsteman i denna lönegrad. Kungl. Maj:t har med stöd av riksdagens be- myndiganden beslutat om personlig pensionsrätt enligt statliga grunder för såväl förutvarande rektorn vid seminariet Herbert Wanre (prop. 1956: 157, SU 120, rskr 273) som hans efterträdare, nuvarande rektorn Wäino Isberg (prop. 1961: 136, SU 100, rskr 268). Dessa medgivanden lämnades mot bak- grund av att Wanre och Isberg hade haft statlig pensionsrätt i de tjänster, från vilka de hade övergått till rektorstjänsten vid seminariet, och skulle ha förlorat sitt pensionskydd, om personlig pensionsrätt inte erhöles. Huvud- mannen har att betala dubbel fortlöpande pensionsavgift.

Vid seminariet finns även en heltidsanställd biträdande rektor med ar- vode som svarar mot lön enligt lönegrad A 22 och vissa förmåner i övrigt som tillkommer tjänsteman i denna lönegrad. Nuvarande innehavare av denna tjänst är Linnéa Malcus. Hon är född den 14 september 1920 och innehar sedan den 1 juli 1954 en anställning vid seminariet som inte är förenad med pensionsrätt. Seminariet avsätter för hennes räkning konti- nuerligt vissa belopp för avgifter vid en eventuell pensionsförsäkring. Ett belopp av inemot 42 500 kr. står på grund härav till förfogande för hennes pensionering.

Sveriges socionomers riksförbund har i skrivelse den 27 januari 1967 be- gärt att tjänsten som biträdande rektor vid seminariet skall förenas med pensionsrätt enligt SPR. Anses frågan om huvudmannskapet böra avgöras före frågan om pensionsrätten, bör enligt förbundet i varje fall beslut nu fattas om en provisorisk reglering av pensionsfrågan.

Departementschefen. Jag är inte beredd att medverka till att SPR görs till- lämpligt på tjänst vid sociala barna- och ungdomsvårdseminariet förrän frågan om seminariets framtida ställning slutgiltigt har avgjorts. Det synes mig emellertid motiverat att provisoriskt lösa pensionsfrågan för den nu- varande biträdande rektorn, som har varit anställd vid seminariet i snart 14 år.

Jag anser mig alltså kunna förorda att Malcus får personlig pensionsrätt enligt SPR mot att huvudmannen på samma sätt som för seminariets rektor betalar dubbel fortlöpande pensionsavgift. Malcus tidigare anställning vid seminariet torde böra tillgodoräknas henne som tjänstår för pension, i den mån huvudmannen på motsvarande sätt bestrider kostnaderna för den pen- sionshöjning som blir en följd av tillgodoräkningen. En förutsättning för

att Malcus får pensionsrätt bör vidare vara att de medel, som har avsatts för hennes pensionering, utnyttjas för detta ändamål.

B. Stenarbetaren hos Yxhults Stenhuggeri AB Johan Ragnar Andersson

Enligt beslut av 1943 års riksdag (prop. 25, SU 34, rskr 49) överläts flottans skifferoljeverk å Kinnekulle den 1 juli 1943 till Svenska skifferoljeaktiebolaget. I anslutning härtill meddelade Kungl. Maj:t, med stöd av riksdagens bemyndigande, den 22 december 1943 bestämmelser om statlig pensionering för vissa arbetare som efter anställning vid skifferoljeverket gick över till skifferoljeaktiebolaget i samband med överlåtandet. Enligt dessa bestämmelser skulle 1942 års tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare under vissa förutsättningar tillämpas på ifrågavarande arbetare i deras nya anställning så länge den fortgick i en följd och utgjorde vederbörandes huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla.

Sedan 1961 års riksdag hade beslutat om avveckling av Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet (prop. 199, SU 191, rskr 399), övertogs bolagets rörelse i Kvarntorp den 1 oktober 1965 av Yxhults Stenhuggeri AB. Det avtal, som låg till grund för övertagandet och som har godkänts av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut, innehåller inte några föreskrifter om reglering av pensionsförhållandena för arbetare som med stöd av förenämnda beslut den 22 december 1943 åtnjöt statlig pensionsrätt i anställning vid Svenska skifferoljeaktiebolaget och som den 1 oktober 1965 gick över därifrån till anställning hos Yxhults Stenhuggeri AB.

Stenarbetaren Johan Ragnar Andersson, som är född den 3 juni 1907, var enligt beslutet den 22 december 1943 underkastad 1942 års tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare t. o. m. den 30 september 1965 i sin anställning hos Svenska skifferoljeaktiebolaget. Därefter övergick han till anställning hos Yxhults Stenhuggeri AB. I denna anställning har han fått vidkännas pensionsavdrag enligt föreskrifterna i nämnda reglementen.

Statens personalpensionsverk har i skrivelse den 30 oktober 1967 hemställt, att Andersson i pensionshänseende skall behandlas som om han under anställningen hos Yxhults Stenhuggeri AB hade kvarstått i anställning hos Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Departementschefen. På min hemställan har Kungl. Maj:t den 10 november 1967 beslutat om rätt för Andersson att under anställning hos Yxhults Stenhuggeri AB vara underkastad 1942 års tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare enligt de bestämmelser om reglering av rätt till statlig pensionering som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 22 december 1943 gällde för honom i anställningen hos Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Vad sålunda förekommit har jag ansett böra bringas till riksdagens kännedom.

IV. Förbättring av pensionsförmåner för vissa personer

A. Förvaltaren vid flygvapnet Erik Nilsson

Förvaltaren vid flygvapnet Erik Nilsson har fullgjort flygtjänstgöring vid flygvapnet *dels* som signalist den 1 juli 1938—den 30 juni 1939, *dels* som flygsignalist den 1 juli 1939—den 30 juni 1948. Han erhöll härvid flygtraktamente för varje flygdag under förstnämnda period och flygtillägg under den senare perioden. Flygtjänstgöringen upphörde i samband med att han den 1 juli 1948 tillträdde tjänst som förvaltare i signaltjänst. Han avgår ur tjänst med utgången av mars 1968 med rätt till ålderspension enligt SPR.

Under hänvisning till föreskrift i bilagan till statens pensionslöneförordning har Nilsson i skrivelse den 6 oktober 1967 anhållit att hans pensionslön skall höjas med två enheter.

Chefen för flygvapnet framhåller i avgivet yttrande att flygtjänstgöringen under de båda perioderna var likvärdig och därför bör beaktas i samma grad när pensionslönen bestäms.

Försvarets civilförvaltning och *statens personalpensionsverk*, som också hörts i ärendet, tillstyrker bifall till ansökningen.

Personalpensionsverket upplyser i sitt yttrande att ytterligare fem eller sex liknande fall kan bli aktuella. Pensionsverket ifrågasätter om det inte för dessa är motiverat med ett generellt bemyndigande som avser tillgodoräkning av tid för flygtjänstgöring med flygtraktamente före den 1 juli 1939. Pensionsverket förutsätter härvid att sådan tillgodoräkning medges endast under förutsättning att flygaren som signalist har tjänstgjort i den omfattning som föreskrivs för personal med rätt till flygtillägg och att vederbörande som flygsignalist fick rätt till flygtillägg den 1 juli 1939.

Departementschefen. I likhet med remissmyndigheterna förordnar jag att Nilssons pension får, räknat från tidpunkten för hans avgång, bestämmas som om han hade varit berättigad till flygtillägg också under det första året av sin flygtjänstgöring. Kungl. Maj:t bör få meddela beslut av samma innebörd i det fåtal likartade fall som kan väntas bli aktuella.

B. Förre gårdskarlen hos domänverket Sten Forslund

Förre gårdskarlen Sten Forslund, som är född den 29 januari 1901, var periodvis anställd hos domänverket som skogsarbetare åren 1922—1943. Han var åren 1947—1959 anställd som gårdskarll vid verkets revirexpedition i Älvsbyn med huvudsaklig uppgift att ombesörja vedeldningen. Emedan expeditionen andra halvåret 1959 flyttades till nya lokaler, som uppvärmdes på annat sätt, upphörde hans anställning som gårdskarll. Domänverket har inte kunnat erbjuda honom annat stadigvarande lämpligt arbete i Älvsbyn eller dess närhet. Forslund har efter anställningens upphörande

i sammanlagt mer än två år vikarierat som städare vid revirexpeditionen och fullgjort beredskapsarbete.

Forslund blev på grund av sin anställning som gårdskarll underkastad SPR men upphörde att vara underkastad reglementet när han slutade denna anställning. Om anställningen hade varit ytterligare en förhållandevis kort tid, skulle han ha blivit berättigad till ålderspension fr. o. m. den 1 februari 1961, då han uppnådde pensioneringsperiodens nedre gräns. Eftersom han upphörde att vara underkastad SPR redan under andra halvåret 1959, har han inte rätt till andra pensionsförmåner än egen- och familjelivränta.

Forslund har i skrivelse den 4 maj 1964 anhållit om pension.

Domänstyrelsen framhåller i yttrande över ansökningen att Forslund på grund av omständigheter, som han inte har rätt över, vid 58 års ålder har nödgats lämna en anställning, som skulle ha berättigat honom till pension vid 60 års ålder. Styrelsen anhåller om s. k. bemyndigandepension till Forslund.

Statens personalpensionsverk, som hörts i ärendet, upplyser att Forslund inte uppfyller förutsättningarna för förtidspension. Pensionsverket anser sig inte kunna tillstyrka att Forslund tillerkänns pension i särskild ordning.

Departementschefen. Forslund har under omkring 27 år periodvis varit verksam som skogsarbetare och gårdskarll hos domänverket. Anställningen upphörde på grund av omständigheter som Forslund inte rådde över. Domänverket har inte kunnat erbjuda Forslund stadigvarande arbete på den ort där han senast tjänstgjorde eller i dess närhet. På grund härav har Forslund förlorat sin rätt till pension enligt SPR, när bara något mer än ett år återstod till pensioneringsperiodens inträde.

Jag finner det med hänsyn till omständigheterna skäligt att Forslund tillerkänns pension i särskild ordning mot att han avstår från rätten till livränta. Pensionens bruttobelopp, beräknat efter 1967 års pensionsnivå, bör med en tjänstetidsfaktor av 0,325 bestämmas till 245 kr. för månad under tid före 67 års ålder. Därefter bör sedvanlig åldersförhöjning tillkomma. Pensionen bör få utbetalas retroaktivt fr. o. m. månaden efter den, då han fyllde 63 år, och utgå från statens domäners fond.

C. F.d. extra läkaren i Trädets provinsialläkardistrikt Harald Norrand

F. d. extra läkaren i Trädets provinsialläkardistrikt Harald Norrand, som är född den 5 juni 1900 i Estland, har avlagt baltisk läkarexamen. Han erhöll den 10 oktober 1957 Kungl. Maj:ts tillstånd att utöva läkekonsten i Sverige och blev legitimerad läkare den 1 januari 1961. Han innehade statlig anställning såsom extra läkare i olika ordinarie provinsialläkardistrikt periodvis sammanlagt mer än tio år under tiden den 9 april 1951 — den 30 juni 1963.

I samband med att huvudmannaskapet för provinsialläkarväsendet övergick till landstingen den 1 juli 1963 anställdes han hos Älvsborgs läns landsting och tjänstgjorde där periodvis t. o. m. mars 1967.

Norrand blev aldrig underkastad statliga pensionsbestämmelser, emedan han i den extra läkartjänsten avlönades med dagarvode. Inte heller blev han på grund av sin tjänstgöring hos landsting underkastad pensionsbestämmelser som gällde för landstingsanställda. När han slutade sin statliga anställning, uppfyllde han emellertid villkoren om levnadsålder och anställningstid för att kunna av Kungl. Maj:t tillerkännas pensionsförmåner av statsmedel (prop. 1960: 151, SU 143, rskr 323).

Statens personalpensionsverk har genom skrivelse den 9 november 1966 underställt Kungl. Maj:ts prövning fråga om egen- och familjepensionsrätt för Norrand.

Departementschefen. På min hemställan har Kungl. Maj:t den 7 april 1967 beslutat om egenpension åt Norrand och familjepension åt eventuella efterlevande efter honom. Inte bara hans statliga anställningar utan även hans tjänstgöring hos landsting efter provinsialläkarväsendets kommunalisering har beaktats vid beräkningen av egenpensionens bruttobelopp.

Vad sålunda förekommit har jag ansett böra bringas till riksdagens kännedom.

D. F.d. förste byråsekreteraren hos försvarets civilförvaltning Erik Pettersson

F. d. förste byråsekreteraren vid försvarets civilförvaltning Erik Pettersson, som är född den 26 januari 1906, lider av en kronisk ledsjukdom som framträdde när han fullgjorde FN-tjänstgöring år 1960. Pettersson var på grund av sjukdomen oavbrutet sjukledig från tjänst i Ao 21 hos civilförvaltningen den 10 maj 1963—den 30 september 1965. Han avgick därefter från tjänsten med rätt till hel sjukpension enligt SPR. Riksförsäkringsverket har med tillämpning av de föreskrifter om anställningsvillkor för FN-personal som gällde år 1960 funnit att Petterssons kroniska ledsjukdom enligt 3 § 2 mom. militäresättningsförordningen är att anse som ådragen under FN-tjänstgöringen. Ämbetsverket har därför tillerkänt Pettersson ersättning enligt grunderna i förordningen. Från tidpunkten för hans pensionsavgång utgår ersättningen i form av livränta som f. n. är bestämd efter en invaliditet av 100 %. Det kan antas att höggradig invaliditet blir bestående för framtiden. Pettersson har även funnits berättigad till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring. Livräntan och förtidspensionen föranleder avdrag på sjukpensionen enligt SPR. Enär Pettersson på grund av sin sjukdom inte kan reda sig själv utgår s. k. invaliditetstillägg till pensionen enligt lagen om allmän försäkring.

Pettersson har anhållit att den sjukpension han uppbär enligt SPR får beräknas enligt lönegrad A 23.

I ärendet har statens personalpensionsverk, försvarets civilförvaltning och riksförsäkringsverket avgett yttranden.

Statens personalpensionsverk anser sig av principiella skäl svårligen kunna tillstyrka bifall, även om det föreligger ömmande omständigheter.

Försvarets civilförvaltning framhåller att Pettersson skulle ha befordrats till förste byråsekreterare i lönegrad Ae 23 den 1 juli 1965 om det inte redan då hade varit aktuellt att sjukpensionera honom. Genom sin sjukdom och sin uteblivna befordran råkade han följaktligen i en synnerligen ogynnsam situation. Hade Pettersson före sin avgång tillerkänts livränta enligt grunderna i militärsättningsförordningen och hade livräntan med hänsyn till hans uteblivna befordran till viss del fått utgå vid sidan av lönen, skulle han enligt 4 § d) statens pensionslöneförordning i dess lydelse den 1 juli 1962 — den 30 juni 1967 ha behandlats i pensionslönehänseende som om han hade befordrats. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, under vilka Pettersson ådrog sig sin sjukdom, och omständigheterna i övrigt tillstyrker civilförvaltningen hans ansökning.

Riksförsäkringsverket redogör i sitt yttrande för de bedömningar och antaganden som Petterssons rätt till socialförsäkringsförmåner grundats på.

Departementschefen. Pettersson har på grund av den sjukdom, som han får anses ha ådragit sig under sin FN-tjänstgöring, gått miste om avsedd befordran från tjänst i Ao 21 till tjänst i Ae 23. Vid sådant förhållande fanns förutsättningar för att livränta enligt grunderna i militärsättningsförordningen skulle till viss del ha utgått jämsides med lönen, om livränta börjat utgå före hans avgång med pension. I så fall hade Pettersson varit berättigad till sjukpension enligt lönegrad Ae 23. Jag finner det med hänsyn till omständigheterna skäligt att Pettersson får sin pension bestämd som om han fått avsedd befordran. Den omreglering av pensionen som föranleds härav bör ske med retroaktiv verkan fr. o. m. den dag pensionen började utgå.

E. Viss arbetarpersonal vid Ostkustens örlogsbas

Ostkustens örlogsbas beräknas komma att förflyttas från Stockholm (ortsgrupp 5) till Muskö (ortsgrupp 4) under andra halvåret 1969.

Försvarets avtalsdelegation och försvarsverkens civila personals förbund har förhandlat om förmåner för viss arbetarpersonal som är anställd vid Ostkustens örlogsbas och kommer att medfölja vid basens förflyttning till Muskö. Avtalsdelegationen har ansett sig böra medverka till att vissa arbetare också efter utflyttningen till Muskö i pensionslönehänseende behandlas som om de alltjämt innehade anställning med Stockholm såsom stationeringsort. Därvid har delegationen fäst avseende vid angelägenheten att i möjligaste mån eliminera förhållanden, som kan komma att hämma personalens villighet att följa med vid utflyttningen.

Statens avtalsverk har i skrivelse den 18 december 1967 framhållit att arbetarna vid anställning på Muskö visserligen kommer att få tabellön enligt ortsgrupp 4, men att hänsyn till de av flyttningen betingade omständigheterna förutsätts skola tas vid avvägningen av de individuella löneförmanerna. Avtalsverket hemställer att arbetare, som den 1 november 1967 var underkastad SPR och som fr. o. m. nämnda dag innehaft fortlöpande anställning vid örlogsbasen i Stockholm, skall — om han före basens definitiva utflyttning till Muskö i en följd övergår till anställning vid marinens anläggningar därstädes — vid SPR:s tillämpning anses vara stationerad på den tidigare stationeringsorten, så länge han i obruten följd kvarstår i sistnämnda anställning.

Departementschefen. Jag förordar att pensionslönen för de här avsedda arbetarna vid Ostkustens örlogsbas får bestämmas i enlighet med statens avtalsverks förslag.

F. Änkefru Edith Sofia Widmark m. fl.

Med hänvisning till handlingar, som avses skola överlämnas direkt till riksdagens vederbörande utskott, förordar jag att fru Edith Sofia Widmark och hennes två barn Per Olof Anders och Hans Peter får åtnjuta familjepension, vars normalbelopp beräknat efter 1967 års pensionsnivå utgör 1 089 kr. för månad.

V. Förbättring av pensioner från Enskilda järnvägarnes pensionskassa

Inledning

Svenska järnvägsmannaförbundet har i skrivelse den 5 april 1967 tagit upp frågan om höjning av de pensioner som den numera av staten övertagna Enskilda järnvägarnes pensionskassa (EJP), understödsförening, utbetalar till kvarstående delägare och efterlevande till förutvarande delägare. Sedan yttrande i ärendet infordrats av statens järnvägar, uppdrogs den 11 december 1967 åt en sakkunnig i försäkringsmatematiska frågor¹ att göra vissa undersökningar rörande kassans pensionsförpliktelser. Den sakkunnige har inkommit med en promemoria i ärendet.

Enskilda järnvägarnes pensionskassa

Kassa bestämmelser. Enskilda järnvägarnes pensionskassa bildades år 1888 och registrerades som understödsförening år 1912.

¹ Aktuarien Einar Dahllöf.

Pensionskassan har till ändamål att bereda pensioner åt förutvarande anställda vid främst enskilda järnvägar och åt efterlevande till sådana anställda.

Delägare i pensionskassan är inte bara anställda utan också de som har avgått från anställning med rätt till pension. Vidare finns s. k. fristående delägare, som kvarstår i kassan efter avgång från anställning utan rätt till pension.

Kassapension utgörs av ålders- eller invalidpension och familjepension för efterlevande. Pensions belopp är på visst sätt anknutet till den årslön — i allmänhet begränsad till lägst 2 000 och maximerad till 4 000 kr. — som vederbörande trafikföretag har anmält som delaktighetsbelopp i kassan.

Kassans förstatligande. Enskilda järnvägarnes pensionskassa hade delägare från såväl förstatligade som icke förstatligade enskilda järnvägar, så länge den var fristående. De förstatliganden av enskilda järnvägar som genomförts dessförinnan hade inte påverkat de anställdas tillhörighet till pensionskassan. De som vid förstatligandet övergick i statens järnvägars tjänst blev inte underkastade statliga pensionsbestämmelser, om de var delägare i pensionskassan, utan fick kvarstå som delägare med rätt till pensionsförmåner enligt det reglemente som gällde för kassan. Vid sidan av kassapensionerna utbetalades emellertid vissa tilläggsförmåner av statsmedel.

Enligt överenskommelse den 7 juni 1945 mellan staten och pensionskassan övertog staten den 1 juli samma år kassans rörelse samt dess rättigheter och förpliktelser, mot att kassan överlät samtliga sina tillgångar till staten.

Anställda som inte hade övergått till tjänst på aktiv stat vid statens järnvägar skulle enligt överenskommelsen kvarstå som delägare i pensionskassan med rätt att åtnjuta pensioner för egen del eller för efterlevande under de förutsättningar som följde av kassans reglemente. I samband med övertagandet beräknades pensionskassans ställning försäkringstekniskt med tillämpning av en räntefot av 3,5 % och utan hänsyn till förvaltningskostnader. Beräkningen utvisade i förhållande till kassans pensionsförpliktelser ett överskott som motsvarade 9,6 % av förpliktelsernas värde. Överskottet utnyttjades, till den del det belöpte på kvarvarande delägare och efterlevande till sådana delägare, till en höjning av deras pensioner med 10 %.

För statsanställda som var delägare i pensionskassan innebar överenskommelsen att de i allmänhet blev underkastade statliga pensionsbestämmelser med rätt till tjänstårsberäkning, som om de från början hade varit i statstjänst. Pensionskassans förpliktelser gentemot dessa anställda gick alltså över på staten. Av överenskommelsen följde vidare att pensionsförhållandena skulle regleras på samma sätt för personal som fördes över till statstjänst vid framtida förstatliganden av enskilda järnvägar.

När staten övertog pensionskassan upphävdes dittills gällande bestämmelser om fondbildning, fondförvaltning, kassaupplösning och andra för-

hållanden, som hängde samman med förpliktelseernas säkerställande. Kassan slutade alltså i och med statsövertagandet att fungera som självständig ekonomisk enhet. Enligt förutsättningarna för överenskommelsen har avgifter eller förmåner för tiden därefter inte reglerats.

Avlösning av vissa pensionsförpliktelser. 1963 års riksdag beslutade om avlösning av vissa pensionsförpliktelser som vilade på pensionskassan (prop. 34, SU 52, rskr 149). Beslutet innebar i princip att pensionskassans verksamhet skulle avvecklas till den del den avsåg personer i aktiv tjänst. I enlighet härmed öppnades möjlighet för vederbörande enskilda trafikföretag att upphöra att betala pensionsavgifter för delägare som ännu var i tjänst. Avgifter som hade erlagts till kassan skulle tillgodoräknas berörda delägare för uppskjuten pension. Vidare gavs järnvägsstyrelsen befogenhet att efter godkännande av delägarna föra över kapitalvärdet av den sålunda nedsatta pensionsrätten till andra pensionsorgan, som skulle sköta den framtida pensioneringen. De kapitalvärden, som förutsattes komma att föras över till andra pensionsorgan, skulle beräknas enligt samma antaganden om räntefot, 3,5 %, och dödlighet, tabell R 32, som tillämpades vid de beräkningar vilka låg till grund för överenskommelsen om kassans förstatligande.

Delägars utträde ur pensionskassan i fall som här avses skulle normalt räknas med retroaktiv verkan från utgången av år 1961. Detta förutsatte återbetalning av de avgifter som därefter hade erlagts till kassan.

De möjligheter som sålunda hade skapats till kollektivt utträde utnyttjades helt av personal som ännu var i tjänst vid berörda enskilda järnvägsföretag. Tjänstemännen vid Stockholm-Nynäs Järnvägsaktiebolag kvarstod tills vidare i kassan i avbidan på ett väntat förstatligande. Sedan denna järnväg förstatligats vid utgången av år 1967, har också dessa tjänstemän utträtt ur kassan.

Numera finns det bara ett fåtal kassadelägare som är i aktiv tjänst.

Fondredovisning. De tillgångar, som statsverket erhöll i samband med att staten övertog kassan, uppfördes i statens järnvägars balansräkning per den 1 juli 1945 på konton för värdeportfölj. Från värdeportföljen överfördes två år senare dessa värden m. m. till riksgäldskontoret, varvid statens järnvägars fond skrevs ned med ett motsvarande belopp.

Det kapitalvärde av pensionsförpliktelserna mot delägare och pensionärer, som räknades fram per den 1 juli 1945, bokförs på investeringsräkning och redovisas där som en skuldpost. Denna benämns Enskilda järnvägars pensionsfond. Skuldposten har sedan successivt skrivits ned vid delägars utträde ur kassan i samband med förstatligande av enskilda järnvägar och avlösning av pensionsförpliktelser i andra fall. Årlig räntegottgörelse beräknas efter en räntefot av 3,5 % på ett värde som motsvarar skuldpostens belopp vid varje tid. Årlig räntegottgörelse, influtna avgifter och utbetalade pensioner finns redovisade på drifräkning inom pensionsfonden.

I och med statens övertagande av kassan blev det inte längre fråga om att

aktualisera pensionsförpliktelser, som härrörde från delägarskap i pensionskassan, gentemot delägare som var eller hade varit anställda vid järnväg som förstatligats. Kapitalvärdet av dessa förpliktelser togs upp per den 1 juli 1945 i statens järnvägars värdeminskningsskontos delkonto för pensionsförpliktelser.

Enskilda järnvägars pensionsfond utvisade per den 30 juni 1967 — alltså före förstatligandet av Stockholm—Nynäs Järnvägsaktiebolag — en behållning av nära 20 milj. kr.

Kassapensioner. Vid 1968 års ingång fanns det EJP-pensionärer till det antal och med rätt till det redovisade genomsnittsbelopp av pension för varje pensionstyp som anges i följande sammanställning.

Pension, typ	Pensions- tagare, antal	Sammanlagt pensions- belopp, kr/år	Pensions- tagares genomsnitts- belopp, kr/år
Ålderspension till män.....	216	528 394	2 446
Ålderspension till kvinnor.....	2	6 612	3 306
Invalidpension.....	5	7 740	1 548
Änkepension	168	204 242	1 216
Familjepension till arbetsförmöget barn	4	1 929	482

Vid 1968 års ingång fanns således sammanlagt 395 pensionstagare, av vilka 223 uppbar egenpension och återstående 172 familjepension. Det årliga genomsnittsbeloppet utgjorde då 2 454 kr. vid ålderspension och 1 199 kr. vid familjepension. Den sammanlagda årliga pensionskostnaden var 748 917 kr. Härav belöpte 542 746 kr. på egenpensionstagare och återstående 206 171 kr. på familjepensionstagare.

EJP-pensionerna utbetalas med oföränderliga belopp enligt grunder som följer av överenskommelsen. I förhållande till det reglemente som gällde för pensionskassan före förstatligandet innebär dessa grunder att pensionsbeloppen har höjts med 10 %. Trots höjningen är pensionerna synnerligen låga. Att genomsnittsnivån är så låg, hänger samman med att pensionerna har fixerats vid den nivå som gällde år 1945 och således inte anpassats till senare ändringar i penningvärdet m. m. Vidare har i allmänhet varken dyrtidstillägg utöver fast lön eller lönehöjningar efter 50 års ålder räknats in i pensionsunderlagen. Den bristande överensstämmelsen mellan löne- och pensionsförmåner härrör från kassabestämmelser som gällde vid tidpunkten för kassans förstatligande och som till följd av överenskommelsen om förstatligandet har blivit bestående.

Det övervägande antalet pensionstagare har av vederbörande enskilda järnvägsföretag tillerkänts tillägg till EJP-pensionen. Det årliga genomsnittsbeloppet av sådana tillägg utgör 2 249 kr. vid egenpension och 1 209 kr. vid familjepension. Dessutom finns vissa pensionstagare som uppbar perso-

nalpension av bruttotyp, vari EJP-pensionen ingår. I nästan samtliga fall har pensionstagaren annan personalpensionsförmån vid sidan av EJP-pensionen.

Svenska järnvägsmannaförbundets framställning m. m.

I sin skrivelse den 5 april 1967 erinrar Svenska järnvägsmannaförbundet om att EJP:s verksamhet till viss del avvecklades år 1963 och att avlösta delaktighetsbelopp därvid fördes över till andra pensionsinrättningar, främst SPP. Genom avkastningen på de inbetalade beloppen har de pensionsbelopp, som utgått till pensionärerna efter överföringen till enskild pensionskassa, årligen kunnat förbättras. Förbundet har av ett antal pensionärer, som fortfarande kvarstår i pensionskassan, gjorts uppmärksamt på att kassapensionerna utgår med oförändrade belopp, trots att den normala avkastningen av kapitalet borde ha skapat förutsättningar för vissa förbättringar av pensionsbeloppen. I anslutning härtill begär förbundet att Kungl. Maj:t dels undersöker om en normal ränteavkastning av delaktighetsbelopp i pensionskassan kan medföra årliga förbättringar av de pensioner som utgår, dels meddelar vederbörande myndighet anvisningar om sådana förbättringar.

Statens järnvägar framhåller i sitt yttrande i ärendet att bestämmelserna om fondbildning, fondförvaltning, kassaupplösning och andra frågor, som hängde samman med förpliktelseernas säkerställande och som brukar vara reglerade i en understödsförening, upphävdes när EJP förstatligades år 1945. I stället övertog staten ansvaret för alla pensionsförpliktelser på grund av de avgifter som redan var erlagda eller kunde komma att erläggas. Någon reglering av avgifter eller förmåner med hänsyn till förändringar av kassans ekonomiska ställning efter statsövertagandet har alltså inte ägt rum.

Statens järnvägar anför vidare att någon ändring i principerna för utfästelserna från pensionskassan inte avsetts vare sig i avtalet år 1945 om statens övertagande av EJP, i överenskommelsen år 1963 om avlösning till delägare eller i övrigt. Eftersom emellertid omfattningen av den kommande pensionsvärdeförsämringen inte kunde förutses vid tidpunkten för förstatligandet, skulle det enligt statens järnvägars mening inte vara oskäligt att vissa tillägg betalas till de pensionstagare som avses i Svenska järnvägsmannaförbundets skrivelse. Sådana tillägg kan bestämmas enligt en skälighetsprincip som Kungl. Maj:t bör utforma.

I den promemoria, som utarbetats av den sakkunnige, framhålls att staten efter övertagandet den 1 juli 1945 av EJP tryggar pensioneringen utan tillämpning av metoder och föreskrifter för understödsföreningar. Syftet med undersökningen har i första hand varit att utröna huruvida något över-skott skulle ha uppkommit om pensioneringen av EJP-beståndet hade skett enligt försäkringsmässiga grunder. Det nuvarande beståndet har fr. o. m.

år 1962 utgjort en sluten grupp som endast kunnat ändras genom dödsfall eller uppnående av pensionsålder. Undersökningen har därför delats upp att avse dels åren 1945—1961 och dels åren 1962—1967. Vid undersökningen har tillämpats beräkningar som grundats på verklig förräntning enligt SPP:s normer för åren 1945—1966. Dödlighetstabellen R 32, som användes vid kapitaliseringen år 1945, anses ha inneburit antaganden om en alltför hög dödlighet. Därför har i stället tillämpats dödlighetstabellen P 55 för åren 1956—1963 och dödlighetstabellen P 63 för tiden fr. o. m. år 1964. Vid undersökningen har inte tillämpats några omkostnads- eller säkerhetsbelastningar. Den del av undersökningen, som avsett åren 1962—1967, utvisar att något överskott inte skulle ha uppkommit, om pensionskassans verksamhet då utövats i försäkringsmässiga former. Utan särskild undersökning anser sig den sakkunnige kunna konstatera att — med utgångspunkt i angivna antaganden om ränteavkastning och dödlighet — något överskott inte skulle ha uppkommit heller under åren 1945—1961.

Departementschefen. Enskilda järnvägarnes pensionskassa förstatligades år 1945. Till grund för förstatligandet låg en överenskommelse mellan representanter för staten och pensionskassan. Enligt överenskommelsen övertog staten kassans alla tillgångar och rättigheter mot att staten åtog sig att svara för de pensionsförpliktelser som vilade på kassan.

En följd av överenskommelsen blev att pensionskassan inte längre fungerade som fristående ekonomisk institution och att bestämmelserna om fondbildning och fondförvaltning upphävdes. Kapitalvärdet av de pensionsförpliktelser, som staten hade övertagit, togs upp i statens järnvägars bokföring som en skuldpost. Denna har successivt skrivits ned i samband med det fortskridande förstatligandet av enskilda järnvägar och i samband med avlösningarna av pensionsförpliktelser gentemot delägare i aktiv tjänst hos de järnvägar som fortfarande varit privata. Årlig räntegottgörelse beräknas efter 3,5 % på ett värde som motsvarar skuldpostens belopp vid varje tid.

Som avsetts har kassans verksamhet efter förstatligandet minskat kraftigt. Den 1 juli 1945 fanns 4 595 delägare i aktiv tjänst och 4 497 pensionärer. Numera finns det bara ett fåtal delägare i aktiv tjänst och antalet pensionärer har gått ned till omkring 400.

EJP-pensionerna utbetalas med oföränderliga belopp och är som framgått synnerligen låga. Det årliga genomsnittsbeloppet är 2 454 kr. för ålderspension och 1 199 kr. för familjepension. Om hänsyn tas till kompletterande pensionsförmåner som vederbörande enskilda järnvägsföretag utger, stiger de årliga genomsnittsbeloppen till 4 703 kr. resp. 2 408 kr.

Svenska järnvägsmannaförbundet har begärt en undersökning huruvida en »normal ränteavkastning» på delägares delaktighetsbelopp i pensionskassan skulle kunna medföra årliga förbättringar av de EJP-pensioner som nu utgår.

Det är uppenbart att den årliga räntegottgörelse som statens järnvägar räknar med och som bestäms efter en räntefot av 3,5 % inte längre kan be-tecknas som normal med hänsyn till den utveckling som har skett på kapi-talmarknaden sedan mitten av 1950-talet. Det är emellertid att märka att samma räntesats — vilken efter förhållandena år 1945 var betydligt högre än som då kunde anses normalt — tillämpades vid den beräkning av kapi-talvärdet av pensionsförpliktelse gentemot EJP-beståndet som skedde i samband med förstatligandet av kassan. Genom att en så hög räntesats till-lämpades och hänsyn inte togs till kostnaderna för verksamhetens admi-nistration, blev det utrymme för en höjning av EJP-pensionerna med 10 %. Vidare är att märka att överenskommelsen om pensionskassans förstatli-gande innebar att statens skyldigheter mot dåvarande och framtida del-ägare och dessas efterlevande slutligt preciserades. Det kan därför från principiella synpunkter anses tveksamt om ytterligare åtaganden från sta- lens sida mot kvarvarande EJP-pensionärer bör komma i fråga.

Med anledning av järnvägsmannaförbundets begäran har jag ändå funnit skäl att låta undersöka huruvida verksamheten skulle ha lämnat något över-skott, om pensioneringen av de EJP-an slutna också efter förstatligandet hade bedrivits i försäkringsmässiga former. Förbundets önskemål om en undersökning med utgångspunkt i en »normal ränteavkastning» får anses tillgodosett genom att den sakkunnige vid sin undersökning har tillämpat räntevärden, som motsvarar den procentuella avkastningen på SPP:s till-gångar under åren 1945—1966. Den ökade ränteavkastning som därigenom framkommit motvägs i viss mån av att det vid undersökningen har räknats med en dödlighet som fortlöpande nära ansluter till den faktiska dödlig-heten. Trots att hänsyn inte har tagits till förvaltningskostnaderna, har un- dersökningen resulterat i att det vid en försäkringsmässig förvaltning av EJP-verksamheten inte skulle ha uppstått något överskott som skulle kunna utnyttjas till förbättring av pensionerna.

Av undersökningens resultat kan inte utan vidare dras den slutsatsen, att de nuvarande EJP-pensionärerna skulle ha haft i stort sett samma pen- sionsstatus om kassan inte hade förstatligats utan fortsatt som ett friståen- de ekonomiskt objekt. Snarare får det anses sannolikt, att 1945 års kassa- bestämmelser i så fall hade kontinuerligt ändrats för att nå en mera tids- enlig avvägning mellan lön och pension. Vidare hade man då enligt reglerna för registrerade understödsföreningar fått räkna med sådana säkerhets- marginaler vid avgifternas bestämmande att verksamheten sannolikt skulle ha lett till överskott vid nuvarande förlopp. Detta hade i sin tur kunnat ut- nyttjas för höjningar av pensionerna.

Det är inte möjligt att jämföra EJP-pensionärernas nuvarande personal- pensionsinkomst med de förmåner som pensionärerna skulle ha erhållit från kassan, om denna fortfarande hade skött pensioneringen i egen regi.

Det kan emellertid konstateras att pensionärernas pensionsvillkor är mindre goda i övervägande antalet fall, även om hänsyn tas till de kompletterande förmåner i form av tillägg som vederbörande enskilda järnvägsföretag utbetalar. Med beaktande härav vill jag inte motsätta mig att staten medverkar till en förbättring av de kvarvarande pensionärernas pensionsförmåner. Härvid har jag också beaktat att statens förpliktelser mot pensionärerna hittills har medfört och även för framtiden kommer att medföra betydligt mindre kostnader för staten än som förutsattes när överenskommen om förstatligandet ingicks. På grund härav kan en pensionsförbättring bekostas av medel under Enskilda järnvägars pensionsfond.

De medel som ställs till förfogande för en pensionsförbättring kan disponeras antingen för att bereda förmåner som fördelas lika till alla nuvarande pensionärer eller för att tillgodose i första hand dem som särskilt behöver hjälp. Även i andra avseenden kan alternativa lösningar komma i fråga. På grund härav förutsätts visst ytterligare utredningsarbete. Det är därför inte möjligt att lägga fram ett slutligt förslag i så god tid att det kan underställas riksdagen under innevarande vårsession. Jag räknar med att det fortsatta utredningsarbetet skall utföras så snabbt att 1969 års riksdag kan besluta om en slutgiltig reglering av EJP-pensionärernas villkor.

Med hänsyn till pensionärernas nuvarande pensionssituation anser jag emellertid att viss förbättring av pensionsvillkoren bör genomföras utan dröjsmål. Jag förordar därför att beslut meddelas om en provisorisk pensionsreglering som innebär att pensionerna höjs med 20 %. Den avsedda höjningen bör utgå endast i den mån vederbörande pensionstagare därigenom inte erhåller en samlad personalpensionsinkomst som överstiger vad han enligt statens järnvägars bedömande skulle ha erhållit i pension enligt statliga pensionsbestämmelser, om den enskilda järnvägen hade förstatligats efter pensionstagarens avgång från tjänst.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om den föreslagna provisoriska förbättringen av pensioner från Enskilda järnvägarne pensionskassa.

VI. Förbättring av vissa statliga skadeståndslivräntor

1967 års riksdag har vid sin höstsession beslutat om uppräknig och värdesäkring av dels yrkesskadelivräntor och därmed jämförliga livräntor (prop. 147, 2LU 68, rskr 401) och dels trafiklivräntor (prop. 137, 1LU 58, rskr 340).

Fråga har nu uppkommit om en förbättring av även statliga skadeståndslivräntor som inte är jämförliga med yrkesskadelivräntor och inte heller är att anse som trafiklivräntor.

Uppräkning och värdesäkring av yrkesskade- och trafiklivräntor

Yrkesskadelivräntor. Har yrkesskada efter upphörande av sjukdom, som förorsakats av skadan, medfört förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en tiondel, utges s. k. yrkesskadelivränta till den skadade. Om yrkesskadan fått dödlig utgång, erhåller efterlevande sådan livränta. Livräntans storlek beror på den skadades årliga arbetsförtjänst och, i förra fallet, graden av arbetsförmågans nedsättning.

Före den 1 januari 1968 var yrkesskadelivräntorna ej värdesäkrade men de har uppräknats vid skilda tillfällen. Senast har uppräknings skett enligt lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. samt enligt lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. De angivna uppräkningsarna omfattade ej livräntor som beräknades efter lägre invaliditetsgrad än 20 %. Vidare utgick från 67 års ålder förhöjning enligt 1962 års lag inte på egenlivräntor beräknade efter lägre invaliditetsgrad än 30 % och inte heller på livräntor till efterlevande make.

Enligt lagen den 15 december 1967 (nr 916) angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskedeförsäkring har maximibeloppet av den årliga arbetsförtjänst, som skall ligga till grund vid bestämmande av livränta, den 1 januari 1968 höjts till ett belopp motsvarande fem gånger det basbelopp enligt lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring som gällde vid ingången av det år då skadan inträffade. Enligt 1967 års lag har även de inkomstgränser som tillämpas vid beräkning av det s. k. ersättningsunderlaget höjts. Nämnade bestämmelser gäller inte de fall, då skadan inträffat före år 1968.

Genom lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. har samtliga yrkesskadelivräntor — således också de som inte uppräknats tidigare — höjts den 1 januari 1968 med hänsyn till prisutvecklingen. Höjning har skett med 25 % om skadan inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om skadan inträffat under något av åren 1962—1964 och med 10 % om skadan inträffat under något av åren 1965—1967. Har livränta tidigare omreglerats eller höjts, har den omreglerade eller höjda livräntan lagts till grund för höjningen.

Enligt sistnämnda lag har vidare yrkesskadelivräntorna värdesäkrats för framtiden genom anknytning till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

Trafiklivräntor. Med trafiklivräntor avses här dels livränta som härrör från den obligatoriska trafikförsäkringen på motorfordon, dels livränta som utgår till följd av bilansvarighetsförsäkring som tagits av staten, kommun eller ej försäkringspliktig enskild motorfordonsägare, dels sådan liv-

ränta till följd av trafikskada som ej grundas på försäkring utan betalas direkt av statsmedel.

Trafiklivräntor som bestrids av statsmedel har från tid till annan förhållrats enligt de grunder som i det följande anges för andra statliga skadeståndslivräntor. Övriga trafiklivräntor har i allmänhet inte förbättrats under tiden fram till den 1 januari 1968.

Enligt lagen den 1 december 1967 (nr 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor utgår till trafiklivränta, fastställd före utgången av 1965, allmänt tillägg med ett procenttal som bestämts med hänsyn till stegringen av konsumentprisindex sedan livräntan fastställdes. Tillägget utgör 225 %, om livräntan fastställts år 1939 eller tidigare, och utgår i annat fall efter en procentsats som successivt minskar ju senare livräntan fastställts. Vidare kan under vissa förutsättningar särskilt tillägg och extra tillägg utgå till trafiklivränta.

Genom indextillägg som på visst sätt bestäms efter ändringarna av den allmänna försäkringens basbelopp har enligt samma lag trafiklivräntorna gjorts värdesäkra för framtiden. Sådant indextillägg utgår, om Kungl. Maj:t ej förordnar annat, fr. o. m. den 1 januari varje år då förutsättningarna därför föreligger. Något indextillägg har ännu ej utlöst.

Uppräkning och värdesäkring av statliga skadeståndslivräntor

Statliga skadeståndslivräntor utges dels till personer som fått sin arbetsförmåga helt eller delvis nedsatt på grund av olycksfall m. m., dels till efterlevande som ägt rätt till underhåll av person som avlidit av sådan anledning och som genom dennes fränfalle kommit att sakna erforderligt underhåll. Rätten till sådana livräntor har vanligen grundats på dom eller dom i förening med riksdagsbeslut eller enbart på sådant beslut. Livränterätten kan emellertid också ha inträtt på grund av avtal eller avtal i förening med riksdagsbeslut. Livräntorna har som regel grundats på skadeståndsrättsliga regler men det förekommer också att de bestämts efter allmänna skälighetsgrunder.

Den principiella utgångspunkten vid bestämmande av livräntor enligt skadeståndsrättsliga regler är att skadelidande, som ej varit medvållande, skall ha full gottgörelse för den arbetsförtjänst han förlorat genom skadan. Beloppet av livräntan beräknas i princip efter penningvärdet vid tiden för livräntans fastställande. Löneökningar inom den skadades yrke efter olycksfallet kan alltså beaktas. Ett livräntebelopp som fastställts påverkas däremot inte av därefter inträffande förskjutningar i inkomstnivån.

Dyrtidstillägg till statliga skadeståndslivräntor infördes den 1 juli 1946. Tillägget utgick därvid med 20 % av livräntans belopp, i den mån detta inte översteg 2 000 eller i vissa fall 3 000 kr. Som förutsättning för rätt

till tillägg gällde bl. a. att den skadades arbetsförmåga var nedsatt med minst 30 %.

Den 1 juli 1950 uppräknades de statliga skadeståndslivräntor som bestämts enligt grunderna i vissa angivna författningar på yrkesskadeförsäkringens område eller beräknats till ungefärligen det belopp, varmed de skulle ha utgått vid tillämpning av sådan författning. Uppräkningen innebär att tillägg till dessa skadeståndslivräntor skulle utgå med så stort belopp att summan av tillägget och livräntan svarade mot vad som skulle ha utgått om livräntan uppräknats enligt vederbörlig yrkesskadeersättningsförfattning. Skadeståndslivräntorna har för tid därefter i viss utsträckning uppräknats med hänsyn till bl. a. penningvärdets fall. Uppräkningen har skett efter reglerna i 1955 och 1962 års lagar om omreglering resp. förhöjning av yrkesskadelivränta. Därvid har alltså gjorts vissa undantag med hänsyn till invaliditetsgrad och levnadsålder. Bestämmelser om nu nämnda uppräkningsförfattningar har meddelats genom beslut den 30 december 1955 angående tillägg till vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom m. m. och beslut den 14 december 1962 angående förhöjning av vissa skadeståndslivräntor m. m. av statsmedel. Bestämmelserna har meddelats med stöd av bemyndiganden av riksdagen.

Tilläggen till övriga statliga skadeståndslivräntor — alltså de som bestämts enligt skadeståndsrättsliga regler eller efter allmänna skälighetssynpunkter — förblev oförändrade intill den 1 juli 1953. Då tillkom nya tillägg som var graderade efter skadans svårhet och tidpunkten för skadans uppkomst. Dessa tillägg förbehölls skadade med minst 30 % invaliditet och utgick bara till 67 års ålder. Fr. o. m. den 1 juli 1961 blev även dessa skadeståndslivräntor i princip omreglerade enligt grunderna för yrkesskadelivräntor och fr. o. m. den 1 januari 1963 höjdes de enligt reglerna i 1962 års lag om förhöjning av yrkesskadelivräntor. Så skedde i den mån livräntorna i fråga understeg motsvarande yrkesskadelivräntor med därpå utgående tillägg. Bestämmelser om uppräkning av nu avsedda skadeståndslivräntor har meddelats genom nyssnämnda beslut den 30 december 1955 och den 14 december 1962 samt genom beslut den 26 maj 1961 angående omräkning av vissa av statsmedel utgående skadeståndslivräntor, m. m.

Av de statliga skadeståndslivräntorna har de, som fastställts att utgå enligt grunderna för lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring, och de, som är att anse som trafiklivräntor, den 1 januari 1968 uppräknats och värdesäkrats för framtiden enligt 1967 års lagstiftning. Därvid har för de förra reglerna för yrkesskadelivräntor gjorts tillämpliga enligt förordningen den 15 december 1967 (nr 920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m. De belopp som har tillkommit genom uppräkning och fortsatt värdesäkring utgör alltså en påbyggnad på de uppräkningsförfattningar som be-

slutats tidigare. För de senare har reglerna för trafiklivräntor blivit gällande enligt förordningen den 1 december 1967 (nr 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m. Allmänt tillägg och indextillägg m. m. utgår alltså på dessa livräntor som om de härrörde från den obligatoriska trafikförsäkringen. Tilläggen träder i stället för tidigare uppräkningsmetoder. Denna nya metod för beräkning av kompletteringsförmåner har dock ej fått leda till minskning av redan utgående livräntas totalbelopp. Rätten till uppräkningsmetoder eller fortsatt värdesäkring gäller för samtliga här avsedda livräntor oavsett invaliditetsgrad eller levnadsålder.

Övriga statliga skadeståndslivräntor har däremot inte blivit föremål för vare sig någon allmän uppräkningsmetod den 1 januari 1968 eller någon värdesäkring för framtiden enligt 1967 års lagstiftning.

Viss utredning av riksförsäkringsverket

Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 15 december 1967 åt riksförsäkringsverket att utreda frågan om en eventuell uppräkningsmetod av vissa angivna statliga skadeståndslivräntor och inkomma till chefen för civildepartementet med de förslag, som utredningen kunde ge anledning till.

Riksförsäkringsverket har i skrivelse den 22 februari 1968 redovisat resultatet av sin utredning. Denna avser statliga skadeståndslivräntor som inte har fastställts enligt grunder för yrkesskadeförsäkring och inte heller är att anse som trafiklivräntor.

Riksförsäkringsverket upplyser att det f. n. finns omkring 300 personer med rätt till statlig skadeståndslivränta av det slag som nu avses. Av dessa livräntor utbetalas omkring 200 av verket och 92 av statens järnvägar. Ett mindre antal utbetalas av övriga statliga affärsdrivande verk.

Riksförsäkringsverket erinrar härefter om 1966 års skadeståndskommitté, som har att tillsammans med sakkunniga i övriga nordiska länder utreda frågor om skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst och om efterlevandes rätt till skadestånd. Kommittén har enligt direktiven bl. a. att överväga, om ersättningsarna bör i större utsträckning än hittills varit vanligt utges i form av engångsbelopp. Kommittén avses också skola uppmärksamma grunderna för invaliditetsbedömningen och pröva olika tänkbara metoder för värdesäkring av livräntebelopp. Med hänsyn till denna uppläggning av kommitténs utredningsarbete finner riksförsäkringsverket det tveksamt om nu ifrågasatt skadeståndslivräntor bör uppräknas, innan kommittén har kunnat ta ställning till den större frågan om uppräkningsmetoder och eventuell automatisk värdesäkring av skadeståndslivräntor i allmänhet.

Vid en uppräkningsmetod av de statliga skadeståndslivräntor, som varken har uppräknats den 1 januari 1968 eller värdesäkrats för framtiden enligt 1967 års lagstiftning, anser riksförsäkringsverket att valet närmast bör stå mellan

reglerna för uppräknig och värdesäkring av yrkesskadelivräntor och motsvarande regler avseende trafiklivräntor. Oavsett vilken metod som väljs, bör enligt riksförsäkringsverket sådana undantag och inskränkningar, som gällt vid tidigare uppräknig av statliga skadeståndslivräntor, knappast föreskrivas. Härvid har riksförsäkringsverket beaktat att sådana undantag och inskränkningar inte har gjorts inom yrkesskade- och trafiklivränteregleringen.

Beträffande den metod som bör användas anser riksförsäkringsverket skäl kunna anföras för att låta uppräknigen följa 1967 års lagstiftning om uppräknig och fortlöpande värdesäkring av yrkesskadelivräntor. Emellertid kan det också anföras starka skäl för den metod, som tillämpats vid uppräknigen och den fortsatta värdesäkringen av de statliga skadeståndslivräntor som är trafiklivräntor. Härigenom erhålls nämligen samma regler för de båda slag av livräntor som har bestämts enligt skadeståndsrättsliga regler. En sådan metod torde inte heller medföra större risk för att 1966 års skadeståndskommittés utredningsarbete föregrips än den uppräknig och värdesäkring av trafiklivräntor som nyligen genomförts.

Riksförsäkringsverket framhåller vidare att beräkningen av de här ifrågavarande statliga skadeståndslivräntorna påverkas av åtskilliga omständigheter, som allt efter val av metod får olika betydelse i de skilda fallen. En överblick över hur tillämpningen av den ena eller andra metoden utfaller i de enskilda fallen kan därför erhållas endast efter en närmare genomgång av samtliga dessa fall. Erfarenheten från pågående uppräknig och värdesäkring av de statliga trafiklivräntorna visar att en sådan genomgång blir mycket tidsödande. Detta beror på bl. a. nödvändigheten att skaffa grundmaterial, t. ex. domar och beslut, som inte finns tillgängliga hos den utbetalande myndigheten.

Med hänsyn till anförda omständigheter anser sig riksförsäkringsverket inte kunna i nuvarande läge närmare precisera konsekvenserna av den ena eller den andra lösningen. Ämbetsverket anser emellertid att ett visst företräde bör ges åt en lösning med trafiklivräntorna som förebild, om beslut nu skall fattas i denna fråga.

Departementschefen. Enligt beslut av 1967 års riksdag vid dess höstsession har dels yrkesskadelivräntor och därmed jämförliga livräntor och dels trafiklivräntor uppräknats och värdesäkrats för framtiden.

Med hänsyn härtill finner jag det motiverat att nu ta upp frågan om en förbättring av de statliga skadeståndslivräntor som inte är jämförliga med yrkesskadelivräntor och inte heller är att anse som trafiklivräntor.

Jag delar riksförsäkringsverkets uppfattning att man vid valet av metod för en förbättring i första hand bör eftersträva en anpassning till antingen reglerna för uppräknig och värdesäkring av yrkesskadelivräntor eller motsvarande regler avseende trafiklivräntor. Resultatet i de enskilda fallen av

en lösning efter den ena eller den andra linjen kan, som riksförsäkringsverket framhåller, inte överblickas utan en genomgång av de olika fallen. En sådan genomgång tar lång tid och den har därför inte varit möjlig att göra ännu. Jag anser mig under sådana förhållanden inte böra nu ta ställning till vilken av de av riksförsäkringsverket antydda lösningarna som ur skilda synpunkter är mest lämplig.

Jag är emellertid det oaktat beredd att medverka till att en förbättring av ifrågavarande statliga skadeståndslivräntor genomförs redan nu. Jag föreslår att de höjs med 25 % om skadan inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om skadan inträffat något av åren 1962—1964 och med 10 % om skadan inträffat något av åren 1965—1967. Tillägg till livräntan bör höjas i samma mån. Har livränta uppräknats med motsvarande tillämpning av 1955 eller 1962 års lagar, bör sålunda den uppräknade livräntan läggas till grund för höjningen. Sådana undantag eller inskränkningar som gällt vid tidigare uppräknningar bör inte föreskrivas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter om samordning av här avsedd livränta med annan periodiskt utgående förmån som kan befinnas erforderliga.

De förbättringar av ifrågavarande statliga skadeståndslivräntor, som jag nu föreslagit, torde böra gälla fr. o. m. den 1 januari 1968. Föreskrifter om förbättringarna bör liksom hittills meddelas i administrativ ordning.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om här förordade förbättringar av statliga skadeståndslivräntor som inte är jämförbara med yrkesskadelifivräntor och inte heller är att anse som trafiklivräntor.

VII. Ersättning av statsmedel till Hanna Mattsson för vissa kostnader i samband med skiljeförfarande m. m.

Enligt 3 § reglementet den 14 december 1962 (nr 698) angående statens grupplivförsäkring (omtryckt 1965:24) handläggs ärende om den statliga grupplivförsäkringen av statens grupplivnämnd. Denna består av ordförande och sex andra ledamöter. Tre av de senare ledamöterna och ersättare för dem utses efter förslag av de statsanställdas huvudorganisationer. Viss handläggning har av nämnden delegerats till statens personalpensionsverk. Delegeringen omfattar dock inte handläggning av frågan om anspråk på försäkringsbelopp av ogift kvinna som har bott tillsammans med arbetstagare.

Enligt 36 § grupplivreglementet skall tvist i anledning av försäkringsavtal, som avses i reglementet, hänskjutas till avgörande av fem skiljemän som utses på närmare angivet sätt. Enligt samma paragraf får grupplivnämndens beslut i ärende om grupplivförsäkring inte prövas i annan ord-

ning än genom skiljeförfarande. Bestämmelsen i 36 § innebär alltså dels att grupplivnämndens beslut i ett försäkringsärende inte kan överklagas hos Kungl. Maj:t och dels att den, som anser sig inte ha erhållit försäkringsförmåner som han är berättigad till, inte kan föra talan därom vid domstol. Bestämmelsen om skiljemän är enligt försäkringens konstruktion såsom grundad på ett avtal mellan staten och den enskilde arbetstagaren att betrakta som ett skiljeavtal. Bestämmelsen anses tillämplig också i fråga om tvist huruvida det i ett enskilt försäkringsfall finns förutsättningar för försäkringsersättning till bl. a. kvinna som har bott tillsammans med arbetstagare under äktenskapsliknande förhållanden.

Kostnaderna för ett skiljeförfarande kan bli betydande i och med att parterna gemensamt eller förlorande part har att slutligt svara för ersättningar för arbete och omkostnader till både ombud och skiljemän. Skiljemännen får kräva säkerhet för de ersättningar som de finner böra slutligt utges till dem av part.

Något skiljeförfarande om den statliga grupplivförsäkringen har hittills inte förekommit. Däremot torde det ha förekommit att efterlevande till arbetstagare avstått från att söka slita uppkommen tvist med hänsyn till de kostnader som är förenade med ett skiljeförfarande.

I det fall, för vilket redogörs i det följande, har begärts att staten skall betala alla kostnader för skiljeförfarande.

Enligt 17 § grupplivreglementet i dess lydelse den 1 januari 1963—den 15 mars 1965 skulle vid arbetstagares död vissa angivna grundbelopp utfalla, bl. a. om arbetstagaren efterlämnade make, kvinna som bott tillsammans med arbetstagaren under äktenskapsliknande förhållanden, arvsberättigat barn eller arvsberättigad fader eller moder. Efterlämnade arbetstagaren varken hustru eller arvsberättigat barn och hade förmånstagare inte förordnats, skulle kvinna, som sålunda bott tillsammans med honom, enligt 23 § reglementet bli förmånstagare till utgående grundbelopp.

Skogsarbetaren Holmfrid Mattsson avled den 3 maj 1964. Han var ogift och efterlämnade som närmaste arvinge sin moder Johanna (Hanna) Mattsson. Under påstående att äktenskapsliknande förhållanden förelegat framställde en kvinna som sammanbott med Holmfrid Mattsson anspråk på försäkringsbelopp hos grupplivnämnden.

Grupplivnämnden behandlade ärendet den 26 juni 1964 och fann därvid att ytterligare utredning var erforderlig. Sedan sådan utredning ingetts, fann nämnden i beslut den 27 november 1964 att kvinnan vid tiden för Mattssons dödsfall hade bott tillsammans med honom under äktenskapsliknande förhållanden och att hon därför var förmånstagare enligt 23 § grupplivreglementet. Enligt beslutet utbetalades 24 000 kr. jämte ränta som försäkringsbelopp till kvinnan.

Hanna Mattsson begärde därefter i en skrivelse, som ingavs till statens

personalpensionsverk den 27 september 1966, att försäkringsbeloppet i stället skulle utbetalas till henne. Grupplivnämnden fann i beslut den 25 november 1966 inte skäl att ändra sitt tidigare beslut.

Hanna Mattsson har därefter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 september 1967 gjort gällande att vissa icke sanningsenliga uppgifter lämnats i ärendet och att denna omständighet kan styrkas av vissa namngivna personer. Hanna Mattsson är enligt skrivelsen medellös och kan därför inte få sin sak prövad av skiljemän. Hanna Mattsson har begärt Kungl. Maj:ts medverkan till att grupplivnämndens beslut får överprövas genom skiljeförfarande utan kostnad för henne.

I ärendet är utrett att Hanna Mattsson är medellös.

Departementschefen. Som framgår av den lämnade redogörelsen skall tvist med anledning av försäkringsavtal som avses i reglementet angående statens grupplivförsäkring hänskjutas till avgörande av skiljemän. Med tvist avses inte bara tvist om avtalets tillämplighet och innebörd utan också tvist om det i enskilt fall finns förutsättningar för försäkringsersättning.

Bestämmelserna i grupplivreglementet om skiljeförfarande är utformade efter mönster av motsvarande bestämmelser som tidigare gällde för tjänstegrupplivförsäkring på den enskilda arbetsmarknaden enligt försäkringsbesked av Arbetsmarknadens Försäkringsaktiebolag (AFA) år 1963. Sistnämnda bestämmelser är numera ändrade. Vissa särskilt vanliga typer av försäkringstvister, bl. a. sådana som avser anspråk på försäkringsbelopp av kvinna som har bott tillsammans med arbetstagaren, hänskjuts nu inom detta område inte till skiljemän utan till en särskild rådgivningsnämnd vars verksamhet helt bekostas av AFA. Vidare kan AFA under vissa förutsättningar i andra fall av tvist ställa säkerhet för de ersättningar vid skiljeförfarande som part kan bli ålagd att utge till skiljemännen.

Att i enskilda försäkringsfall hänskjuta tvist till skiljemän måste betecknas som en både omständlig och onödigt kostsam utväg. Part kan dessutom inte få någon motsvarighet till fri rättegång vid skiljeförfarande. I många fall blir därför parts möjlighet att få tvist om försäkringsavtal prövad beroende av partens ekonomiska ställning. Enligt vad jag inhämtat är det dessa olägenheter som har lett till att AFA ändrat sina bestämmelser.

Efter hörande av grupplivnämnden har jag i januari 1968 föranställt om undersökning rörande olika möjligheter att ändra grupplivreglementets bestämmelser om förfarande vid försäkringstvister för att få ett mera smidigt och mindre kostsamt system för tvisters avgörande. Undersökningen beräknas komma att slutföras före årsskiftet. Vid undersökningen utreds i första hand frågan om skiljemannaförfarande bör bibehållas för försäkringstvister-
nas del eller om möjlighet bör öppnas att dra dessa tvister under allmän domstols prövning, varvid mindre bemedlad part kan erhålla fri rättegång. Anses övervägande skäl tala för att skiljemannaförfarande bibehålls, kan

det bli aktuellt att överväga om en fast skiljenämnd bör inrättas och hur i övrigt kostnaderna för skiljedom kan göras så låga som möjligt. Vare sig man går domstols- eller skiljemannavägen, finns det vidare anledning undersöka om man inte för vissa typer av tvister borde tillåta administrativa besvär till en besvärsnämnd över beslut, som fattats av grupplivnämnden. Härvid skall förutsättas att den som inte är nöjd med besvärsnämndens beslut skall vara bibehållen vid rätten att påkalla domstols- eller skiljemanna- prövning. Om man vill särbehandla vissa ersättningar, kan det också övervägas att ändra ersättningsbestämmelserna så att i avsedda fall försäkringsgivaren inte blir obligatoriskt skyldig att utge ersättning utan att detta blir beroende på skälighetsbedömning. Vid undersökningen kommer i första hand att övervägas vilken av de antydda lösningarna som från olika synpunkter ter sig mest ändamålsenlig. Undersökningen utförs i nära samverkan med grupplivnämndens ordförande samt med företrädare för enskilda arbetsmarknadens och kommunernas grupplivförsäkringsorgan.

De ändringar i grupplivreglementet, som kan bli en följd av undersökningen, kan givetvis inte genomföras med retroaktiv verkan. Grupplivnämndens beslut om förmånstagare efter framlidne Holmfrid Mattsson kan alltså överprövas endast genom att frågan hänskjuts till avgörande av skiljemän. Hanna Mattsson har emellertid av ekonomiska skäl ansett sig inte ha möjlighet att få frågan prövad genom skiljeförfarande. Hon kan nämligen inte ställa den säkerhet för ersättning till skiljemän som skulle kunna komma att krävas. Försäkringsfordringen torde f. ö. numera vara preskriberad.

Då som jag nämnt nuvarande ordning för överprövning av grupplivnämndens beslut lider av vissa brister, anser jag att staten bör göra det möjligt för Hanna Mattsson att få till stånd ett skiljeförfarande. Jag förordar därför att staten inte framställer preskriptionsinvändning och dessutom ställer säkerhet för och betalar de ersättningar, som skiljemännen kan komma att fordra av Hanna Mattsson, om hon förlorar målet. Skiljemannakostnaderna för statsverket synes böra bestridas från det under andra huvudtiteln uppförda anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Numera gäller enligt grupplivreglementet att, å ena sidan, förmånsberättigad kvinna, som har bott tillsammans med arbetstagare under äktenskapsliknande förhållanden, och, å andra sidan, arbetstagarens fader eller moder är förmånstagare till vardera hälften av utgående grundbelopp. Med hänsyn härtill anser jag det troligt att det inte blir aktuellt med statens medverkan i andra liknande fall, i vart fall inte innan ställning kan tas till frågan om en eventuell ny ordning för förfarandet vid försäkringstvister som avser statens grupplivförsäkring.

Jag vill i detta sammanhang anmäla att grupplivnämnden begärt att medel skall ställas till nämndens förfogande för att kunna användas av

nämnden till reseersättningar m. m. till personer som nämnden finner anledning höra personligen i ärende om bl. a. anspråk på försäkringsbelopp av kvinna som har bott tillsammans med arbetstagaren under äktenskapsliknande förhållanden. Eftersom det är angeläget att det material som skall ligga till grund för beslut om ersättning är så fullständigt som möjligt, är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att — i avbidan på ställningstagande till den tidigare berörda ändringen i förfarandet — ställa erforderliga medel till förfogande för ändamålet. Kostnaderna härför synes böra bestridas från det under andra huvudtiteln uppförda anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Riksdagens bemyndigande förutsätts för att genomföra vad jag har förordat om ersättning av statsmedel till Hanna Mattsson för eventuella kostnader för ersättningar till skiljemän. Jag förordar att sådant bemyndigande inhämtas.

VIII. Ikraftträdande m. m.

Vad jag förordat i det föregående bör träda i kraft den 1 juli 1968, om annat ej angetts särskilt. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser som kan behövas.

IX. Hemställan

Under åberopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels antaga förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286),

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att

1. vidtaga den ändring i bilagan till statens pensionslöneförordning som föranleds av förslaget under I B,

2. vidtaga de ändringar i bilagan till statens allmänna tjänstepensionsreglemente den 28 maj 1959 (nr 287) som föranleds av förslagen under II,

3. besluta om pensionsrätt för biträdande rektorn Linnéa Malcus enligt vad jag förordat i det föregående under III,

4. besluta om förbättrade pensionsförmåner för förvaltaren vid flygvapnet Erik Nilsson, förre gårdskarlen Sten Forslund, f. d. förste byråsekreteraren Erik Pettersson, viss arbetarpersonal vid Ostkustens örlogsbas och änkefru Edith Sofia Widmark m. fl. enligt vad jag förordat i det föregående under IV,

5. besluta om provisorisk förbättring av pensioner från Enskilda järnvägarnes pensionskassa enligt vad jag förordat i det föregående under V,

6. besluta om förbättring av vissa statliga skadeståndslivräntor enligt vad jag förordat i det föregående under VI,

7. medge ersättning av statsmedel till Hanna Mattsson för vissa kostnader i samband med skiljeförfarande enligt vad jag förordat i det föregående under VII,

8. meddela de föreskrifter och vidtagna de åtgärder i övrigt, som behövs för att genomföra de framlagda förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

Förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 7 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286)	2
I. Pensionslön för vissa anställningar	3
A. Vissa icke-statliga anställningar	3
B. Provinsialläkare hos landstingskommuner	4
II. Pensionering av personal vid vissa institutioner m. m.	6
A. Röda korsets sjukhus	6
B. Apelvikens kustsanatorium m. fl. inrättningar	9
C. Föreningen Norrbottens länsteater	10
D. Institutet för rikskonserter	11
E. Svenska utlandsskolor	11
F. Skolenheter för vuxenutbildning	12
G. Tyska församlingen i Göteborg	13
H. Svenska kyrkans diakoninämnd	15
III. Pensionsrätt för vissa personer	17
A. Biträdande rektorn vid sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet Linnéa Malcus	17
B. Stenarbetaren hos Yxhults Stenhuggeri AB Johan Ragnar Andersson	19
IV. Förbättring av pensionsförmåner för vissa personer	20
A. Förvaltaren vid flygvapnet Erik Nilsson	20
B. Förre gårdskarlen hos domänverket Sten Forslund	20
C. F. d. extra läkaren i Trädets provinsialläkardistrikt Harald Norrand	21
D. F. d. förste byråsekreteraren hos försvarets civilförvaltning Erik Pettersson	22
E. Viss arbetarpersonal vid Ostkustens örlogsbas	23
F. Änkefru Edith Sofia Widmark m. fl.	24
V. Förbättring av pensioner från Enskilda järnvägarnes pensionskassa ..	24
VI. Förbättring av vissa statliga skadeståndslivräntor	31
VII. Ersättning av statsmedel till Hanna Mattsson för vissa kostnader i sam- band med skiljeförfarande m. m.	37
VIII. Ikraftträdande m. m.	41
IX. Hemställan	41